

Часопис для українців у Чеській Республіці

пороги

№ 6

листопад - грудень 2003

Мете надворі снігова пороша...

- „Даннеччане“ проти „нашиста“
- Забутий геноцид
- Ю.Андрухович: Дванадцять обручів

Автор фотографії -
Генрих Шимонович,
Луцьк 2003

Автор вірша
„Мете надворі...“ -
Василь Стус

ПОРОГИ

Інформаційний культурно-політичний двомісячник для українців у Чеській Республіці

№6
листопад - грудень
рік XI 2003

Видає:
Українська ініціатива в ЧР
Реєстрація: МК ČR/7044

Відповідальна редколегія:
Ленка Кнап
Богдан Райчинець
Мар'яна Буджерин
Рене Кочік
Олекса Лівінський (Україна)
Яна Леонтієва

Художнє оформлення та верстка:
Ондра Гулеш

Адреса УІЧР:
UICR
Vodičkova 30,
110 00 Praha 1,
Česká republika

Адреса редакції:
POROHY,
Mánesova 10,
120 00 Praha 2,
porohy@ukrajinci.cz
тел./факс: +420 222254476

Співпрацівник редакції в Україні:
доц. Ярослав Швець,
790 57 Львів, а/с 9270,
тел: 00380/0322/35-60-85

Часопис друкується
із фінансовою допомогою
Уряду Чеської Республіки
Časopis je vydáván s finanční
podporou vlády České republiky

За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті. Редакція
залишає за собою право не
у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

хроніка громади

Про українське образотворче мистецтво міжвоєнного періоду
Зустріч культур
VII нарада ЕКУ

4

празьке дзеркало

Трагічна доля Івана Іванця та його художньої спадщини
Забутий геноцид

8

українська панорама

Поріг це не стіна, це - початок шляху
Про що мовчать замки III

12

незалежність

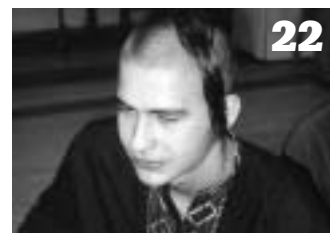
„Нармальніс даннеччане“ проти „нашиста“ Ющенка
Бар'єри у поїздках наших громадян повинні зникнути
коротко

16

нашого квіту по всьому світу

Розділені Тисою
Молодіжний ярмарок у Іданську

22

І О М

Послуги з працевлаштування
і матеріальне забезпечення вивільнених працівників
Новий порядок оформлення дозволу на шлюб

24

калейдоскоп

Цестоманія про Україну
Дванадцять обручів
книжки, диски

26

Любі читачі,

маю надію, що останній номер часопису „Пороги“ за 2003 рік ви всі отримали коротко перед або під час святкування Різдва Христового.

Повірте, що ми зробили все для того, щоб вас потішити і вчасно обдарувати подарунком, який до „Порогів“ прикладаємо.

Хотілось би, аби цей номер був святковий, веселий і потішний. Очевидно, не всі інформації, які вам приносимо, такими є. Бо що ж може бути потішного у темі Голодомору 32-33 років, чи, скажімо, у тому, коли в Донецьку виходять, чи то з примусу, чи то з-за грошей, на вулицю люди, щоб назвати демократичного політика нацистом. Наперекір тому, певною потіхою має для нас з вами стати те, що українська громадськість не здається ні в одному із наведених випадків. Про те все ви дочитаєтесь на сторінках „Незалежності“, „Української Панорами“ чи „Празького дзеркала“.

Хотілось би також зробити підсумки цілорічної роботи, проаналізувати наші досягнення і втрати, але, може, буде краще залишити оцінку вам.

Мені, в такому разі, залишається тільки попрощатись, подякувати за вашу підтримку і увагу, побажати всім вам щасливих свят і до зустрічі у 2004-му році!

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ!

СЛАВІМО ЙОГО!

Л. Кушан
lenka@ukrajinci.cz

▣ В Празі про українське образотворче мистецтво міжвоєнного періоду

Мало хто знає, що у 20-40 роках ХХ ст. у Празі крім Українського вільного університету та Високого педагогічного інституту ім. Драгоманова існував ще один вуз - Українська студія пластичного мистецтва. Саме 80-літтю від заснування цього художнього закладу була приурочена міжнародна наукова конференція „Українське образотворче мистецтво в міжвоєнній Чехословаччині“, яка проходила в просторах старовинного Клементинума 12-14 листопада 2003 р. Організаторами конференції були: Слов'янська бібліотека при Національній бібліотеці ЧР, Українська ініціатива в Чеській Республіці, Чеська асоціація українців та Посольство України в ЧР. Душею практичної реалізації конференції були дві жінки: Маруся Няхай та Оксана Пеленська.

з Праги доповнила його доповідь інформацією про художні колекції українських емігрантських художників у фондах празького Архіву чеської літератури.

Ростислав Шмагало із Львова розглянув Студію в контексті мистецько-освітнього руху української еміграції 20-40 років ХХ ст., а Оксана Івасюк з Чернівців освітлює розголос про діяльність Студії на сторінках періодичних видань 20-30 років. Людмила Соколюк із Харкова говорила про бойчукізм в оцінці українського мистецького середовища міжвоєнної Праги, а Томаш Секірка з Праги - про українських художників на виставках товариства „Krasoumna jednota“. Мирослава Мудрок із м. Огайо в США дослідила паралелі між художниками празької школи та тогочасним мистецтвом України.

Основна частина доповідей була присвячена окремим представникам празької Студії: Дмитру Антоновичу (Ярослав Тарас, Львів), Катерині Антонович (Дарія Даревич, Торонто), Василю Королеву-Старому (Богдан Зілинський, Прага), Галині Мазепі та Оксані Ляту-

зліва: Микола Мушинка, Вацлав Дворжак

ринській (Алена Моравкова, Прага), Ярославу Фартуху (Наталія Філевич, Львів), Робертові Лісовському (Роман Яців, Львів), Петру Омельченку та Василю Хмелюку (Віта Сусак, Львів), Віктору Цимбалу (Богдан Горинь, Київ), Галині Мазепі (Бланка Єржабек, Мюнхен), Івану Мозалевському (Ольга Лапутенко, Київ), Оксані Лятуринській (Світлана Кочерга, Ялта), Володимирі Січинському (Анатолій Трембіцький та Лілія Іваневич, Хмельницький), Павлу Громницькому (Павло Мурашко, Прага) та деяких інших. Дуже цікавими були спогади на навчання в Студії її колишніх учнів В'єрослава Бергера та Марії Леонтович-Лошак.

Мабуть найцікавішою була вступна доповідь Оксани Пеленської з Праги про недавню знахідку понад 800 творів українських художників із колекції Музею визвольної боротьби України в Празі. Про історію Української студії пластичного мистецтва розповів київський мистецтвознавець Олександр Федорук а Рум'яна Дачева

ринській (Алена Моравкова, Прага), Ярославу Фартуху (Наталія Філевич, Львів), Робертові Лісовському (Роман Яців, Львів), Петру Омельченку та Василю Хмелюку (Віта Сусак, Львів), Віктору Цимбалу (Богдан Горинь, Київ), Галині Мазепі (Бланка Єржабек, Мюнхен), Івану Мозалевському (Ольга Лапутенко, Київ), Оксані Лятуринській (Світлана Кочерга, Ялта), Володимирі Січинському (Анатолій Трембіцький та Лілія Іваневич, Хмельницький), Павлу Громницькому (Павло Мурашко, Прага) та деяких інших. Дуже цікавими були спогади на навчання в Студії її колишніх учнів В'єрослава Бергера та Марії Леонтович-Лошак.

Словаччина на конференції була представлена трьома доповідями. Ладіслав Грешлик познайомив присутність з творами празької художньої школи, які зберігаються у фондах Музею українсько-руської культури у Свиднику. Ладіслав Пушкар доповнив його доповідь інформацією про найвизначнішого представника цієї школи проф. Івана Кулеця, заступленого у фондах згаданого музею понад 200 творами. Микола Мушинка свою доповідь присвятив випускнику Студії Івану Іванцю. Майже кожна доповідь була ілюстрована фотографіями, діапозитивами та зразками документів. Складовою частиною конференції була й виставка до 80-ліття Української студії пластичного мистецтва, до якої Українська ініціатива в ЧР видала прекрасний каталог (упорядник та автор вступної статті О. Пеленська). На конференції були презентовані найновіші публікації про празьку Студію: підручник І. Мірчука „Естетика“, монографії О. Федорука „Микола Бутувич“, О. Соколюк „Графіка бойчуківців“ та Р. Шмагала „Словник митців-педагогів України та з України у світ“.

Організація конференції була бездоганною в кожному огляді. Вона принесла бага-

то нового в дослідженні маловідомих сторінок українського образотворчого мистецтва за межами України. Матеріали конференції появляються окремим збірником.

Микола Мушинка, Пряшів

▣ Відзначення річниці голодомору в Празі

В листопаді ц.р. відзначило багато українських громад 70 річницю Великого Голодомору. По цілому українському світові були організовані конференції, виставки, огляди фільмів, концерти, жалбні процесії та панахиди. П'ять українських діаспорних громад, а саме в Аргентині, Австралії, Канаді, Сполучених Штатах Америки та Угорщині навіть домоглися того, щоб їхні законодавчі органи прийняли резолюцію про Голодомор.

Українська ініціатива в Чеській Республіці у співпраці з Інститутом міжнародних студій Факультету соціальних наук Карлового Університету, Інститутом досліджень середньої та східної Європи та Національною бібліотекою ЧР організували в тижні від 18 по 21 листопада ц.р. серію лекцій, зустрічей та дискусій про Голодомор 32-33 років, головним доповідачем яких став професор Києво-Могилянської академії Михайло Кірсенко. В рамках доповідей було також показано документальний фільм „Жнива розпачі“. Оскільки Михайло Кірсенко володіє бездоганною чеською мовою змогли організатори поширити вплив інформації на чеське, передусім студентське та наукове, товариство. Про справжній геноцид українського народу впродовж 20 століття, його причини та наслідки також дискутували в ефірі Чеського радіо 6 проф. Михайло Кірсенко, д-р Богдан Зілінський та мгр. Ріта Кіндлерова із відомою журналісткою Петрушкою Шустровою.

Нажаль, міжнародне визнання українського Голодомору 1932-33 років наразі не відповідає тому рівневі, на який заслуговує. Зміст заяви поданої на розгляд до Генеральної Асамблеї ООН підписаної Ук-

Українська ініціатива в ЧР із сумом повідомляє, що в листопаді цього року відійшли у Вічність активні члени нашої громади Тетяна Беднаржова та Ян Погоріляк.

Д-р. Тетяна Беднаржова, колишня голова Об'єднання українок в ЧР, автор книжок про Софію Русову та Федора Шешка, відійшла у Вічність 12 листопада на 80 році свого життя.

Вічна Їй Пам'ять!

Плк. Ян Погоріляк, активний діяч української діаспори, учитель ужгородської семінарії, легіонер визвольної армії, засновник українських гуртків у Празі, відійшов у Вічність 6 листопада на 82 році свого життя.

Вічна Йому Пам'ять!

раїною та майже тридцятьма урядами різних країн був дуже послаблений через політичні впливи з боку Росії. В цій Заяві було Голодомор засуджено не як геноцид чи як злочин проти людства, а лише як трагедія.

ред

▣ У місті Брно розпочав свою діяльність новий Консульський відділ Посольства України в ЧР, керівником якого став Володимир Буркало. На святковому відкритті консульства, що відбулося 27 листопада ц.р. були присутні працівники Посольства України в ЧР та представники українських громад Чехії.

дар

▣ У рамках XIII міжнародного фестивалю різдвяної музики до Праги завітали львівський ансамбль бандуристок „Дзвінга“. Концерт відбувся 29 листопада у Народному будинкові на Віноградах. У категорії малих ансамблів „Дзвінга“ однозначно зайняла перше місце. Концерт унікального дивочого ансамблю для української публіки має відбутися у наступному році.

ред

В листопаді ц.р. відвідали українські діти в рамках проекту „Пізнавай свою другу батьківщину“ Празький град та замок Карлштейн

Фото: Ілона Шатилева

Вже маєте можливість оглянути Пороги на сторінках інтернету

www.ukrajinci.cz

Зустріч культур

Фото: Ондра ГУЛЕШ

У суботу, 6 грудня, в Народному домі на Сміхові в Празі відбулася вже традиційна щорічна мультикультурна акція „Зустріч культур“, яку організувала Українська ініціатива в ЧР у співпраці із Об'єднанням мадярів ЧР, Польським клубом та Клубом словацької культури. Акція відбулася за фінансової підтримки Мерії головного міста Праги.

Темою цьогорічної акції була „Авторська та сценічна пісня“. Програму вела пані Ада Стракова, а культуру нацменшин представляли такі виконавці, як мадярське дуо „Кічі Ганг“ (в перекладі „Малий голос“), польська співачка Кристина Кубіш-Скаліцка та словацький танцювальний гурт „Лімбора“. При кінці до танцю із притаманним циганським запалом заграла ромська група „Бенгас“ („Чорти“).

Українська культура була представлена співаком Віктором Бичком, і празькій публіці вже відомою, співачкою і акторкою Мар'яною Садовською. Старовинні українські пісні, записані Мар'яною під час етнографічних експедицій по Україні та лемківській Польщі в авторському опрацюванні самої співачки у супроводі індійської гармоніки, справили настільки глибоке враження на публіку, що вона стала єдиним виконавцем вечора, якого публіка викликала на біс.

мар

Віктор Бичок

Кристина
Кубіш-Скаліцка

Мар'яна Садовська

Бенгас

VII нарада

З 5-ого по 6-те грудня ц. р. відбулася в Празі VII нарада Європейського Конгресу Українців, в якій взяли участь представники українських громад Бельгії, Болгарії, Великобританії, Греції, Естонії, Німеччини, Польщі, Сербії, Словаччини, Угорщини, Хорватії та Чехії.

Наради були насичені жвавими дискусіями про найбільш болючі проблеми українських громадських організацій, між які належали, наприклад, потреба докладнішого і більш ретельного вивчення законодавства Європейського Союзу щодо нацменшин, аби таким чином опрацювати координовану політику спільних проектів, які, безперечно,

Кічі Ганг

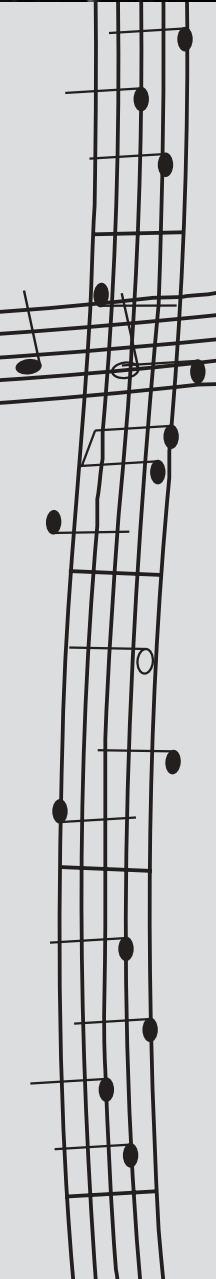
потрібні передусім громадам країн, що від травня наступного року стануть повноправними членами ЄС.

В напруженій дводенній роботі, бо, скажімо, у п'ятницю засідання тривали до пізньої нічної години, мали гості змогу поспілкуватись із представниками дипломатичного корпусу підчас прийому в Посольстві України, який відбувся в п'ятницю 5 грудня а в суботу порозважатися на традиційній мультикультурній акції „Зустріч культур“.

Нарада представників ЄКУ відбувається щороку в одній з європейських держав, де проживають українці. Цього року взяла на себе організацію Українська ініціатива в Чеській Республіці, яку в даній справі фінансово підтримала Мерія головного міста Праги. Вийшло майже символічно, оскільки десять років тому ЄКУ відновило свою діяльність саме у чеській столиці.

ред

Лімбора

Трагічна доля Івана Іванця та його художньої спадщини

Микола Мушинка (Пряшів, Словаччина)

Фото Л. Янушевич

Про видатного українського художника Івана Іванця (1893-1946) немає найменшої згадки ні в п'ятитомній „Історії українського мистецтва“, ні у „Словнику художників України“, в жодному з видань „Української радянської енциклопедії“ та „Українського радянського енциклопедичного словника“ чи іншому довіднику. Його ім'я в Радянському Союзі було приречене на вічне забуття. І щоб ніхто ніколи не міг згадати самого Іванця чи його твори, весь його архів було комісіонально спалено. По інерції, не має імені Івана Іванця навіть в біографічному довідникові „Мистецтво України“, виданому на сьомому році незалежності України у 1997 році. Першою спробою відродження цього імені стала стаття Романа Яціва „Один з Пресової квартири“. 2 листопада 1994 року Р. Яців влаштував у Національному музеї у Львові невеличку виставку чудом збережених творів І. Іванця, до якої було видано невеличкий каталог тиражем 50 примірників. На жаль, ініціатива Р. Яціва не знайшла послідовників.

Іван Іванець народився 1893 р. в с. Новосілки Гостинні Рудківського повіту на Львівщині в сім'ї священика Йосифа Іванця та Михайлини з дому Рошкевич. Після матури у львівській гімназії в 1912 р. він почав вивчати малярство у польського маляра-баталиста Батовського у Львові. Мабуть там він здобув глибокі відомості про модерне мистецтво. Свідченням про це є його цінна стаття „Модерне малярство“, опублікована в популярному львівському двотижневикі „Ілюстрована Україна“ в січні 1914 року.

Влітку того ж 1914 р. І. Іванця було мобілізовано в австро-угорську армію і в рамках Легіону Українських січових стрільців відправлено на фронт. Він вирішив якомога точніше документувати історію УСС, спочатку зарисовками, а від грудня 1914 року і за допомогою фотоапарата.

В 1915 р. з ініціативи І. Іванця, Г. Коссака та Герасимова при Легіоні УСС було створено Пресову квартиру, а пізніше його іменовано її командиром. Іванець, разом з письменником Л. Лепким, був автором проекту однострою та прапора Українських січових стрільців. З Легіоном УСС він пройшов весь його бойовий шлях, занотовуючи фотоапаратом, пензлем та олівцем кожну його подію. Восени 1917 року він разом

Іван Іванець після закінчення Української студії пластичного мистецтва в Празі 1927 року.

з братом Степаном потрапив у російський полон і був вивезений в один із таборів у східній Росії. Під кінець війни йому вдалось звільнитися і повернутись до своєї військової частини. В листопадовому повстанні у Львові 1918 р. Іван вже був командиром 1-го відділу кінноти та ад'ютантом штабу бригади у званні поручика.

Стрілецьку кар'єру І. Іванця закінчив плямистий тиф. Після вилікування влітку 1920 р. він подався через Закарпаття у Прагу, звідки потрапив у табір інтернованих воїнів Української галицької армії в Ліберці, пізніше в Німецьке Яблонове та Йозефів. З того часу до червня 1927 р. доля Іванця була пов'язана з Чехословаччиною.

В йозефовському таборі І. Іванець став активним членом Культурно-просвітнього гуртка, який розгорнув широку виховну роботу. 1 вересня 1923 р. Іванець був одним з організаторів виставки художніх творів мистців-таборитів. Крім картин І. Іванця на виставці були презентовані твори Ю. Буцманюка, Я. Фартуха, С. Дзидза, М. Бринського, В. Касіяна, В. Кобринського, П. Громницького, В. Петрука та інших. Майже всі вони згодом стали студентами Української студії пластичного мистецтва (УСПМ), заснованої 24 грудня 1923 року. І. Іванець паралельно з навчанням в Студії, вчився ще й

на юридичному факультеті Карлового університету.

В УСПМ І. Іванець здобував художню освіту в класі Івана Кулеця (1880-1952). Крім І. Кулеця він працював у майстерні професора рисунку Сергія Мака, відвідував клас графіки і прикладного мистецтва Івана Мозалевського, слухав лекції з історії мистецтва у Дмитра Антоновича, з пластичної анатомії - у Степана Літова, з перспективи - у Володимира Січинського та з естетики - у Івана Мірчука.

Починаючи 1924 роком І. Іванець брав участь в усіх студентських виставках Студії. Ще будучи студентом, він дописував до галицької преси про мистецькі справи. Наприклад, в газеті „Літературні вісті“ появилася його стаття про художню творчість колег: Людмили Янської, Миколи Бутовича, Лева Геца тощо. В 1924 р. він брав участь у Першій виставці українських друків та книжкової графіки у Празі.

В Празі Іванця було обрано членом Стрілецької ради, отже поновилась його робота в нелегальному національно-визвольному русі.

В 1926 р. він успішно закінчив юридичний факультет Карлового університету, однак кар'єра юриста його не приваблювала. Своє покликання він бачив в образотворчому мистецтві, тому і після закінчення університету він продовжував інтенсивно вчитися в УСПМ, у 1927 році ставши одним з перших її абсолювентів.

В тому ж році І. Іванець виїхав із Праги і поселився у Львові, де його талант розгорнувся повною мірою. Тісно співпрацював з видавництвом Івана Тиктора як ілюстратор його видань та був одним із співзасновників часопису „Літопис Червоної Калини“. Брав участь майже в усіх колективних художніх виставках Львова, зокрема у виставках Асоціації незалежних українських мистців, Союзу мистців-пластунів, Спільки праці українських образотворчих мистців тощо. Художньо оформив багато книжок, наприклад, став автором обкладинки календаря „Карпатської Правди“ на 1927 рік, виданого в Ужгороді.

Не зважаючи на те, що І. Іванець в людних виступах і у пресі гостро виступав і проти більшовизму, і проти фашизму, ні червона влада 1939, ні коричнева в 1941 роках, його не чіпали. Навпаки, більшовики запросили його до участі у Виставці образо-

творчого мистецтва західних областей України у Москві 1940 року, а фашисти затвердили його на пості директора Галереї образотворчого мистецтва у Львові.

В 1942 р. І. Іванця було обрано головою Управи Співки праці українських образотворчих мистців у Львові. Під його керівництвом Співка влаштувала чотири художні виставки. Особливо величавою була III вис-

арешту І. Іванця в розмові зі мною уточнила родичка Ліди Марія Котецька з Острани: „Ліда була замкненою жінкою і не любила про себе розповідати. Та одного разу по секрету сказала мені, що десь навесні 1945 року вона з чоловіком Іваном йшла вулицею Кракова. Раптом, троє незнайомих чоловіків хопили Івана, запхали в машину і миттю повернулися за нею. Вона, побачивши небез-

Основна частина художнього доробку І. Іванця залишилася у фондах Національного музею та Львівської картинної галереї, директором якої він був до виїзду зі Львова. Про долю цих творів довідуємося з публікації „Каталог втрачених експонатів Національного музею у Львові“ (Львів, 1996). В 1952 р. спеціальна партійна ревізійна комісія, вилучила 1728 позицій із фондів львівських музеїв, означених ярликами „буржуазно-націоналістичні“, „антирадянські“, „релігійні“, „емігрантські“ тощо, до спецфонду Львівської бібліотеки Академії наук УРСР. Всі ці твори в тому ж році було спалено. Серед знищених шедеврів українського образотворчого мистецтва найбільшу кількість становили твори І. Іванця, а саме: 15 олійних картин, 61 графічна робота та 20 альбомів дрібної графіки, акварелей та рисунків, в яких було 628 одиниць. Отже 704 твори Іванця лягли попелом в котельні Львівської наукової бібліотеки 1952 року.

Натомість поляки зберегли не лише картини І. Іванця з його персональної виставки у Кракові 1944 року, але й картини, що знаходилися на краківській квартирі художника: 25 олійних картин та біля 400 малюнків, графік та акварелів. Всі вони нині знаходяться у фондах Національного музею у Кракові. В „Словнику мистців Польщі“ є поки що найповніша довідка про І. Іванця. Поважна колекція творів його зберігалася в Музеї визвольної боротьби України в Празі. Після розбомблення музею американцями 14 лютого 1945 р. збережена частина фондів музею (майже 40 тон), потрапила у підвальні приміщення пражського Клементинума. Згодом всі ці матеріали були вивезені в Радянський Союз. Частину художнього фонду музею (понад 800 творів), хтось - ймовірно останній директор музею Симон Наріжний-виніс із підвалу на горище Клементинума, де вони пролежали понад п'ятдесят років і були виявлені щойно в 1998 році. Між новознайденими творами є і кільканадцять акварелів та графік Іванця.

Іронія долі полягає в тому, що картини, заради яких Іван Іванець ризикував життям, в чужих країнах були збережені, а у своїй рідній - по-варварськи спалені. Спалені зумисно, за наказом Москви, як пам'ятки українського національного образотворчого мистецтва.

В трагічній долі Івана Іванця та членів його сім'ї Чехословачина виявилась, мабуть, найсвітлішим моментом. Вона притулила Івана в таборі для інтернованих воїнів Української Галицької Армії та біженців з більшовицького Сходу, дала Іванові та двом його братам - Стефанові та Романові - вищу університетську освіту. В часі Другої світової війни та у післявоєнний період Чехословачина дала притулок матері Іванця Михайлині, дружині Ліди та тещі Софії Парашук. Всі вони знайшли вічний спокій на гостинній чехословацькій землі. **Х**

Іван Іванець (3 зліва) в класі Івана Кулеця (4 справа; біля нього в білому плащі Я. Фартух) Української студії пластичного мистецтва 1925.

ставка СПУОМ 1942 р., присвячена 25-річчю заснування Київської академії мистецтв, на якій було презентовано понад 300 творів 69 мистців. Під редакцією І. Іванця та з його вступним словом до виставки було видано „Каталог-альманах III виставки СПУОМ“ (Львів, 1943 р.).

В 1941 р. він одружився з учителькою Лідією Парашук, яка тоді разом з матір'ю Софією працювала реставраторкою ікон у Львівському національному музеї.

Не чекаючи нового „визволення“, І. Іванець з дружиною на початку 1944 р. переселився у Краків. Восени 1944 року він влаштував у Кракові персональну виставку своїх творів. Коли фронт наближався до Кракова, І. Іванець з дружиною, рятуючи життя, подалися через Відень до наймолодшого брата Романа в Дубраву у Силезію, в якого вже жили обидві матері - Михайлина Іванець-Рощкевич та Софія Парашук.

На початку 1945 року, коли вже Польща була зайнята Радянською армією, Іванці таємно повернулися через Відень у Краків, видаючи себе за поляків. Друг І. Іванця Любомир Кузьма про цей епізод біографії мистця згадує: „Не знаємо докладно, що з ним (І. Іванцем - М.М.) сталося в Кракові, але правдоподібно польські комуністи арештували його і передали сов'єтським“. Умови

пеку, хопила під руку якогось незнайомого поляка і зникла у вуличному натовпі“.

Польські органи протримали І. Іванця в таборі Освенцім (перетвореному із фашистського в більшовицький) та Ротіборській в'язниці до 29 жовтня 1945 року. В той день приїхала до чоловіка на побачення дружина Ліда, і він передав їй серію своїх рисунків з тюремного життя. Останні листи одержала Ліда від чоловіка вже із Сибіру - із містечка Солікамськ на північному Уралі, де він працював шахтарем на мідних рудниках. В останньому листі він дякував за коц, що вона прислала і дуже просив прислати штани й черевики, бо ті, що мав на собі „вже зовсім подерті, а черевики розбиті“. Штани і черевики вже не дійшли до нього. Іван Іванець помер 10 березня 1946 р. і був похований на одному з городів біля станції Солікамськ.

Вийждаючи зі Львова у 1943 році, Іванець значну частину своїх картин, бібліотеки та архіву залишив на горищі плебанії села Миклашів, де жила його мати Михайлина. Представники нової радянської влади все це спалили на дворі плебанії, а нового священика, який не повідомив про існування „антирадянських“ та „буржуазно-національних“ матеріалів на горищі плебанії, відправили на Сибір.

Забутий геноцид

Декрет вимагав, аби селян України, Дону і Кубані було винищено голодною смертю, винищено разом з їхніми малими дітьми.

Василій Гроссман, 1955

Walter Duranty - "the greatest liar of any journalist I have ever met." - Nikita Khrushchev

Український історик, професор Михайло Кірсенко, на одній зі своїх празьких лекцій, присвячених Голодомору, пригадавав, як іноземні студенти якось запитали його, чому „розкуркулені“ українські селяни не протестували, коли їх червоні комісари масово гнали на Сибір. Будь-кого, хоч трохи обізнаного з механізмами функціонування сталінської тоталітарної м'ясорубки, таке запитання може здивувати своєю наївністю.

Однак дивуватися не варто. Реальність така, що розмах, глибина і бруталність трагедії 32-33 ніяк не співставляються з обмеженою обізнаністю з цими подіями сімдесятирічної давності та їхніми наслідками не тільки серед іноземців, але, насамперед, серед українців. Зрозуміло, що причин для такої масової історичної амнезії існує багато: цілеспрямована радянська політика вилучення Голодомору з народної пам'яті, умисне знищення тогочасних статистичних даних та їх упорядників, невелика кількість тих, хто вижив, та й зрозуміле небажання очевидців повертатися спогадами у ті нелюдські часи.

З часів незалежності правда про Голодомор поволі воскресла, і після дванадцяти років Україна, на кінець, призначила офіційний день вшанування його жертв, четверту суботу листопада. Однак повідомлення залишаються суперечливими: кількість жертв, справжні причини та зв'язок колективізації з українським національним питанням залишаються предметом дискусій серед істориків, політиків та широкого загалу.

У багатьох скептиків викликає підозру і практична відсутність повідомлень про трагедію такого масштабу у тогочасних західних джерелах, адже, на відміну від Радянського Союзу, на Заході тоді вже панувала багаторічна демократія з її свободою слова та незалежною пресою. Важко

повірити, що винищення більшої кількості людей, ніж забрала Перша Світова війна зі всіх сторін разом взятих, могло промайнути повз увагу західного журналістського братства.

Правда така, що Голодомор 32-33 років був і залишається однією з найменш висвітлених трагедій в історії людства. Радянська преса, зрозуміло, заперечувала існування голоду взагалі. Західна преса, на жаль, мало чим від неї відрізнялася.

Незважаючи на заборону іноземцям виїжджати за межі Москви без відповідного супроводу, існування голоду - хоч, можливо, і не його розмах - були добре відомі в радянській столиці. Як повідомляв кореспондент „Юнайтед Пресс“ Юджін Лайонс: „Потреба встановлювати сам факт існування голоду в Росії була не більш необхідною, ніж потреба встановлювати факт існування американської депресії...“

Однак цей „факт“ залишився практично незгадуваним у репортажах західних журналістів, більшість з яких боялися втратити свої радянські контакти і візи, або ж просто вирішили вдовольнитися офіційною пропагандою. „Навіть добросовісні журналісти,“ писав Артур Костлер, іноземець, який провів зиму 32-33 у Харкові, „виробили режим компромісу; вони не передавали брехні, ... але залишалися при офіційних фразах, виражаючи будь-яку критику „між рядками“ за допомогою невиразних натяків та нюансів, які, зрозуміло, залишалися непоміченими...“

В результаті вималювалася картина, викривлена напівправдою, неузгодженостями і сумнівами.

Зрідка повні і правдиві повідомлення все ж просочувалися. Британському журналістові Гарету Джонсу вдалося таємно від властей проїхатися Харківською областю. Після повернення до Лондона, він надіслав детальний репортаж про побачені ним жахіття до газети „Манчестер Гардіан“. Респта московського іноземного журналістського корпусу отримала від своїх редакторів термінові вимоги про подальшу інформацию. Однак, боячись поспувати свої відносини з цензурою та урядом, журналісти зібралися і разом з начальником цензури Константином Уманським „сформулювали спростування“, котре неоднозначно натякало на те, що повідомлення Джонса - брехливі.

Від журналістів та пересічних мандрівників з-за кордону, які приїхали полюбуватися досягненнями першої радянської п'ятирічки та „аграрної реформи“, до та-

Рада „Нагород Пулітцера“

Заява щодо нагороди Пулітцера,
присудженої Уолтерві Дюранті 1932 року
Нью Йорк
21 листопада 2003 року

Після понад шести місяців кропітких досліджень, Рада „Нагород Пулітцера“ вирішила не відкликати нагороду Пулітцера, присуджену Уолтерві Дюранті з „Нью Йорк Таймс“ 1932 року за найкращу роботу іноземного кореспондента.

В останні місяці багато уваги приділялося репортажам п. Дюранті на тему голоду 1932-33 в Радянському Союзі, які здобули критику як поважно недосконалі. Однак нагорода Пулітцера за журналістику присуджується не за повний обсяг робіт автора чи за його особисту характеристику, а

ких відомих постатей, як британський письменник Джордж Бернард Шоу, німецький соціаліст Леон Фейхтвангер та французький прем'єр Едуард Герріот, які побували в Радянському Союзі в роки Голодомору, більшість проявляла дивовижну сліпоту до трагедії. Організація „потьомкінських“ турів з банкетами та народними концертами явно затуманювала бачення іноземним гостям. Однак багато з них приїжджали із вже заздалегідь сформульованою думкою і теплим сентиментом до молоді радянської системи, тому радо бачили лиш те, що хотіли.

Однак зі всіх професійних журналістів, котрі заперечували чи применшували масштаби голодомору, найбільш цинічним і вливовим був Уолтер Дюранті від „Нью Йорк Таймс“. В листопаді 1932, коли голод набирив обертів, він повідомляв, що „голоду і смертей від нього немає і, ймовірно, не буде“. До весни наступного року він дещо змінив свій тон: „... Смертей від голоду немає, але поширюється смертність від хвороб, пов'язаних з недоїданням.“ У серпні, у відповідь на статтю, опубліковану в „Геральд Трибьюн“, яка оцінювала число жертв

за конкретні статті, внесені до конкурсу.

Тому Рада зосередила увагу на 13 статтях, які, власне, здобули нагороду, статтях, написаних і опублікованих протягом 1931 року. [...]

При перегляді цих 13 статей, Рада визначила, що робота п. Дюранті за 1931 рік, з огляду на сьогоднішні стандарти роботи іноземного кореспондента, цим стандартам не відповідає. Додамо також, що Рада має таку ж думку і стосовно самої „Нью Йорк Таймс“ того часу та деяких осіб, які розглядали ці статті у 1931 році. Однак, Рада підсумувала, що бракує чітких і переконливих доказів про зумисне викривлення правди цим автором, що є відповідним стандартом у цьому випадку. Відкликання нагороди через 71 рік після її присудження за інших обставин, коли всі основні задіяні особи мертві і не в

стані відповісти за себе, було б вагомим кроком і тому повинно було б досягнути того вагомого рівня.

Голод 1932-33 років був жахливим і не отримав належної йому міжнародної уваги. Своім рішенням Рада у жодний спосіб не бажає применшити серйозність цієї варті. Рада принесе свої співчуття українцям та тим іншим в Сполучених Штатах та у світі, хто досі оплакує страждання і смерті спричинені Йосипом Сталіном.

Cir Gicsler, адміністратор
„Нагороди Пулітцера“
Магістерська школа журналістики
Університет „Колумбія“
Нью Йорк

у понад мільйон, він написав, що „будь-які повідомлення про голод в Росії сьогодні є перебільшенням або умисною пропагандою... Однак, нестаток харчів призвів до важких людських втрат.“

У вересні 1933 іноземним журналістам було вперше дозволено відвідати області, вражені голодом. Дюранті отримав дозвіл виїхати на два тижні раніше, ніж решта журналістського корпусу. Після повернення він зустрів Лайонса з компанією друзів в ресторані і описав їм у брутально відвертих зворотах все ним побачене, змальовуючи жахітнішу картину голоду і чисельність жертв, ніж Лайонс чув від будь-кого іншого.

„Але, Уолтере, ти не маєш це на увазі буквально?“ запитався хтось із друзів.

„Ще й як буквально... мої припущення навіть консервативні,“ відповів він і додав свою відому фразу: „But they're only Russians...“²

Статті Дюранті про поїздку не відобразили ані натяку на голодомор. Як не іронічно, міжнародним визнанням його роботи стала нагорода Пулітцера, присуджена за „ученість, глибину, неупередженість,

об'єктивне судження і виняткову чіткість“ його репортажів.

Історії не зміниш, життя мільйонів невинних не вернеш, злочинців карати вже пізно. Однак не пізно розказати правду і домагатися її поваги.

Правда про Голодомор вижила майже виключно завдяки намаганням української діаспори закордоном, та тим мало чисельним очевидцям, які дожили до часу, коли про Голодомор можна говорити без страху.

Поволі українська і світова громадськість починає дізнаватися про Голодомор. Написано декілька книжок, опубліковано деякі дослідження. Питання про визнання цієї трагедії геноцидом стоїть перед винесенням на порядок денний засідання Генеральної Асамблеї ООН.

Однак вирватися із затишного полону канонізованої напівправди - річ непосильна байдужим і слабодухим. ✕

1 Більшість західних джерел того часу трактують Україну як частину Радянської Росії, і тому тут і в дальших цитатах під „Росією“ і „росіянами“ підрозумівається відповідно „Україна“ і „українці“ (М.Б.)

2 „Але ж це всього лишень руські...“ (англ.) (М.Б.)

3 грудня 2003 р.

Раді „Нагород Пулітцера“
Відповідь на Заяву щодо нагороди Пулітцера,
присудженої Уолтерві Дюранті у 1932 році

Високоповажані члени Ради!

Ми, члени української громади в Чеській Республіці, були глибоко розчаровані вашим рішенням не відкликати нагороду Пулітцера, присуджену Уолтерві Дюранті 1932 року за найкращу роботу іноземного кореспондента.

Ми розуміємо, що це не легке рішення для Ради і що нагороду присуджено панові Дюранті за 13 статей, написаних у 1931 році, а не за повний обсяг робіт автора. Однак, ми також вважали, що нагорода Пулітцера присуджується за „ученість, глибину, неупередженість, об'єктивне судження і виняткову чіткість“ репортажів. Важко повірити, що професійна цілісність і високі стандарти роботи одної людини можуть так докорінно і раптово змінитися, перейшовши від відповідності вищезазначеним принципам у 1931 році до цинічної брехні у 1932-33 роках.

Нас також дивує те, що протягом шести місяців кропітких досліджень тих небагатьох, зазначимо, джерел з часів Голодомору 1932-33, Рада не знайшла „чітких і переконливих доказів про зумисне

викривлення правди“ в роботі Дюранті. Напрошується посилання на принаймні одне джерело, яке дозволило собі тут процитувати.

В своїй книзі Юджин Лайонс, кореспондент „Юнайтед Пресс“, який працював в Москві у 1932-33 роках, згадає один випадок, коли він з декількома друзями натрапили на Дюранті в одному московському ресторані декілька днів після того, як той повернувся з подорожі по вражених голодом областях у вересні 1933 року.

Він поділився з нами своїми свіжими враженнями в брутально відвертих зворотах, і все це склало картину, сповнену неймовірного жахіття. Його оцінка кількості жертв від голоду була більш приголомшливою, ніж я чув до цього від будь-кого іншого.

„Але, Уолтере, ти не маєш це на увазі буквально?“ вигукнула пані МакКормік.

„Ще й як буквально... мої припущення навіть консервативні,“ відповів він і, немов розраджуючи, додав свою відому фразу: „Але ж то всього лишень руські...“

Як Лайонс без здивування зазначає далі, у статтях Дюранті про цю подорож не було ані натяку на існування голодомору.

Ви маєте рацію, вказуючи на те, що обставини в

1930-х роках були інакшими. Можливо, Уолтер Дюранті був прекрасним журналістом, що опинився віч на віч з системою, яка ставила людину між молотом і накувальнею. Однак, пан Дюранті не був єдиним в такій ситуації. Були - нехай і небагато - інші журналісти, не менш талановиті, але безмежно більш мужні, які обрали тяжчий шлях: передавати правду, ризикуючи своєю кар'єрою та потенційними номінаціями на нагороди.

Ваше рішення не відкликати Пулітцера, наданого Уолтерві Дюранті 1931 року, щойно подало журналістам в Україні і у всьому світі знак протесту, що кривити свою професійною цілісністю в егоїстичних цілях можна, якщо тільки вміти це скрити на достатньо довгий час.

Високоповажна Рада, відкликання нагороди через 71 рік після присудження - це справді вагомий крок. Україні і українцям це відкликання не потрібно. Україні і українцям це відкликання не потрібно для співчуття і відчуття себе жертвами. Минулого не змінити, історичних кривд не виправити. Але можна і треба бути наполегливим у пошуках правди, встановлювати собі та втримувати високі стандарти і набратися сили, аби визнати власні помилки минулого. Ми вірили, що така інституція як „Нагороди Пулітцера“ відповідає цим високим прагненням.

З повагою,

Українська ініціатива в Чеській Республіці, Прага

Розкажіть трохи про сучасне ставлення українців до вшанування річниці Голодомору. Роз'єднує чи навпаки з'єднує ця подія українців?

70-та річниця річчя Голодомору на Україні це сумна, трагічна, але безумовно дуже важлива подія. Можна сказати, що в сучасній Україні існує чотири різних ставлення до цієї дати. По-перше, це наполегливі зусилля різних фахівців, істориків, ліберальних та демократичних політиків та просто порядних людей, зацікавлених в тому, щоб правда про Голодомор в Україні стала відома людям. По-друге, це ставлення офіційних властей, які необхідність відзначати річницю Голодомору беруть цілком позитивно, хоча, звичайно, великого ентузіазму та підтримки з їхнього боку сподіватися не варто, тому що вони є людьми іншого походження, які часто формально декларують згоду але великої підтримки конкретним акціям не надають. Третя позиція - це позиція великого загалу людей, які необхідність вшанування пам'яті жертвам Голодомору сприймають позитивно, але особливо цією подією не переймаються, оскільки є занурені у задоволення насутих потреб. Окрім того, українським людям властива така з точки зору психології небезпечна та згубна здатність, як сторонитися будь-яких трагічних подій та трагічних звісток. Саме тому правда про Голодомор 33-го сприймається важко та повільно, так само, як важко та повільно сприймається правда про жертви тоталітаризму та репресій.

І, нарешті, четверта позиція - це позиція крайніх лівих, тобто комуністичної партії України, яка категорично заперечує сам факт Голодомору, категорично заперечує твердження про те, що це був геноцид скерований проти України, а не тільки проти селянства та антирадянських елементів. Улюблений аргумент прихильників такої позиції полягає в тому, що в Україні начебто й зараз голодомор. Тобто, це просто „підтасовка“ реалій та непотрібне спрощення того факту, що в останні роки населення України насправді значно зменшилося через популяційні процеси, екологічні та соціологічні труднощі, та значну еміграцію. Таке безглузде порівняння сучасної України з трагедією 33-року є справжнім блюзнірством. Україна, поки вона є самостійна, а вона такою є і буде, не буде голодувати, а, навпаки, вона буде діставатися з цих криз.

А як до цього ставиться українська молодь? Чи наступне покоління більш свідоме?

Я думаю, що коли кажуть свідомо молодь, то це означає тільки одне: молодь свідомо своєї молодості (усміхається). А свідомо своєї молодості молодь, вона прагматична, реалістична, але, в більшості своїй, не

Поріг

це не стіна, це - початок шляху

Підготувала Яна ЛЕОНТІЄВА

Фото: Мар'яна БУДЖЕРИН

З нагоди сумної 70-літньої річниці українського Голодомору 1932-1933 років в Празі відбулися дві наукові лекції українського історика, професора Києво-Могилянської Академії Михайла Кірсенка. Обидві лекції, проведені чеською мовою, були досить популярні серед молодих чеських студентів, які виявили зацікавленість українською історією та сучасною ситуацією в країні.

Пропонуємо до Вашої уваги вже, мабуть, традиційне інтерв'ю з українським гостем, розмова з яким вийшла насправді дуже цікавою та надзвичайно інформативною.

цинічна. Тобто це, звичайно, не те покоління, яке вийшло на вулиці під прапори і яке було готове за ці прапори померати. Зараз є дуже щаслива в цьому відношенні доба, тому що раніше для України треба було загинути, а тепер для України можна і треба жити. Свідома українська молодь не збирається помирати заради прапорів, але з другого боку, ці прапори цінує і не цурається свого походження. І я дуже сподіваюся, бо я взагалі такий невірний оптиміст, що все ж таки найгірший період Україна має за собою. Сучасне покоління українців потроху вчиться цінити власне минуле та за його допомогою розуміти сучасність та майбутні перспективи нашої країни. Взагалі, я є оптимістом щодо української молоді.

Тобто, ставлення до вшанування жертв Голодомору в Україні тісно пов'язане з усвідомленням своєї національної приналежності?

Так, безумовно. Але тут я хотів би підкреслити одну річ, яка нам з вами напевно цілком ясна, але в деяких читачів може викликати непорозуміння. Радянське виховання та цілеспрямована пропаганда, мабуть, тим чи іншим чином відобразилися на кожному з нас і тому наші люди часом просто не вміють відрізнити поняття „національний“ та „етнічний“. Етнічний склад України дуже змінився. На зміну жертвам Голодомору, переїхали, або були примусово переселені люди зовсім з інших місць, люди чужі країні. Живучи довгий час в Україні ці люди неминуче та цілком природно почали ставати її невід'ємною частиною, почали цікавитися тим, що це за земля і як в ній далі жити. Якщо не вони самі, то їхні діти, або онуки. Тому, коли йдеться про національну свідомість, то мається на увазі не свідомість етнічних українців, а свідомість громадян України, яка є, між іншим, досить сильним об'єднуючим фактором. І ще одна дуже важлива річ: національна свідомість не суперечить принципам європейськості. Навпаки, вона є її передумовою. Бо Європа, яка в минулому була „Європою імперії“, зараз є „імперією націй“, чи націй - держав. Звичайно, націй в сучасному розумінні, а не за формою черепа. Для того, щоб бути європейцем обов'язково потрібно бути кимось, кудись належати. Тобто, наприклад, француз, німець, поляк, українець чи естонець можуть бути європейцями. Але безбарвна, безмовна, без'язика та безкультурна радянська людина ніколи не може і не здатна. Вона просто втрачена для Європи.

Так що все ж таки у вашому розумінні є поняття „нація“?

Коротко сказати важко, бо зміст цього слова протягом цілої історії мінявся. В середньовіччі, наприклад, це була політично-свідома, повноправна частина народонасе-

лення. Відповідно нація в більшості країн ототожнювалася зі шляхтою, в Україні - з козацтвом. Комерційний бізнес клас, завжди був більш-менш космополітичним а селянство надто придушено, щоб навіть міркувати про якісь там патріотичні мотиви. А своєрідним „двигуном“ нації завжди була невелика за чисельністю група інтелектуалів, які поступово ширили національні ідеї серед більшості населення.

На мою точку зору нація сьогодні це практично всі ті громадяни країни, які усвідомлюють себе громадянами власної країни, можуть і хочуть брати участь в її житті та розвитку. Не входять в це поняття, наприклад, іноземці, які, звичайно, мусять мати всі соціальні і релігійні права, але не мають прав політичних. Тобто вони не можуть обирати парламент, не можуть бути депутатами чи міністрами. Не належать до нації також люди байдужі, деградовані та люмпени, яким це все геть однаково. А інакше, це переважна більшість людей, які живуть в певній країні. Але, звичайно, ситуація не однакова в різних країнах світу. Сучасна українська нація знаходиться все ще в процесі свого формування.

Я не прихильник абсолютизації нації та національної ідеї. Правда така, що сьогодні часто найгучніше кричать „Хай живе!“ ті, хто раніше з подібним запалом кричав „Геть!“. Згадую цікавий вислів одного знайомого англійського аристократа, який казав: „Мені не треба вдавати з себе лорда, бо я є лордом“. Тобто, якщо людина в собі впевнена, та не має вагань щодо своєї повноцінності, то їй абсолютно непотрібно і не цікаво комусь це доводити та голосити на різні боки: „?... ?... ?...“. Збігнев Бжезинський гарно сказав, що Україна вже всім набридла доводячи своє право на існування, оскільки всім освіченим людям і так ясно, що Україна це право має, вона є і буде. Але питання лише в тому, якою вона буде.

Можливо, таке пояснення не зовсім академічне, але, сподіваюся, що читачам „Пороги“ моя позиція щодо поняття нація буде більш-менш зрозумілою.

А якої ви думки про пропозицію американського професора Джеймса Мейса, яку він висловив у газеті „День“? Йшлося про зворушливий жест: кожної четвертої суботи листопаду на вшанування жертв Голодомору в Україні пан Мейс запропонував українцям запалити в своїх вікнах символічні свічки в пам'ять всіх, хто загинув від страшного геноциду. Сьогодні, до речі, якраз є ця субота і напевно цікаво, чи багато свічок з'явиться в українських вікнах. То як ви оцінюєте таку спробу зробити вшанування пам'яті Голодомору неформальною традицією, яка би разом з тим показувала єдність української нації та повагу до історичної пам'яті?

Думаю, що це дуже хороша ідея. Я дуже глибоко шаную самого Джеймса Мейса, бо він робить для України стільки, скільки роблять небагато українців. Він не просто дослідник Голодомору, він - справді порядна та небайдужа людина. Такі жести потрібні. Вони зворушливі і може, навіть, трохи сентиментальні, але потрібні. Власливо так само, як потрібен і музей Голодомору в Україні. Адже існують численні музеї Голокосту, а український голодомор забрав набагато більше життів, ніж нацистський голокост спрямований проти євреїв. І треба пам'ятати жертви та злочинців, щоб цього ніколи більше не повторилося. Звичайно, я не закликаю до помсти. В жодному разі, бо люди які Голодомор спричинили вже або померли, або є дуже старими і сенсу їх карати немає. Але пам'ятати потрібно неодмінно.

А які організації, чи інституції дослідження Голодомору існують у нас в Україні?

Зараз дослідження Голодомору в Україні ведуться дещо децентралізовано. Між іншим, той самий Джеймс Мейс організував Музей дослідження Голодомору. Але взагалі, цією проблематикою займаються переважно історики з Академії Наук України та деякі політики, хоча в останніх часто просто бракує часу. Так що більша частина досліджень проводиться в академічних інституціях. І хоча я досить критично і навіть самокритично ставлюся до українського академічного світу, нашими істориками зараз робиться чимало хорошого. Але до створення спеціального інституту чи осередку дослідження цієї проблематики поки що не дійшло.

Дуже дякую за вичерпні відповіді. А зараз з Вашого дозволу я поміняю тему нашої розмови. Знаю, що плани продовження Ваших лекцій в Праці є досить реальні. То скажіть, будь ласка, про що би Ви ще хотіли розказати чеській академічній публіці, якби приїхали наступного разу до Праги?

Це прекрасне запитання. Мені було дуже приємно бачити багато молодих обличчя на двох лекціях, присвячених дуже сумній сторінці української історії. З іншого боку, я навіть не був здивований такою відвертою зацікавленістю зі сторони чеських студентів. Чехи, як культурний народ з багатою кількості традицією, здатні

зрозуміти наші емоції, навіть якщо самі і не пережили такої великої трагедії. Але весь час повертатися лише до трагічних подій української історії означає ніколи не позбутися певного песимізму і поразенства. Тому для майбутніх виступів я би скоріше вибрав тематику, за допомогою якої зможу наблизити слухачам ідею Східно-Центральної Європи. Це є ідея спільного надбання народів, які живуть між Німеччиною, Балтикою і Балканами. Цей регіон дуже цікавий, бо в ньому живуть всі слов'янські народи, за виключенням одного найчисленнішого. В нього входять спадкоємці польсько-литовської та австро-угорської імперій. Це основна цивілізаційна територія німецько-єврейського розселення, поза Палестиною і Німеччиною. Це також колишній соціалістичний табір, чи соціалістичний гулаг, з усіма спільними проблемами, які з цього випливають. Мені трохи тривожна позиція науковців, які „відштовхують“ Україну в східну Європу, а Чехію підкреслено відносять до центральної. Але кожний європейський народ, крім може найкрихітніших, живе більш, ніж в одному регіоні. Тобто, Україна є одночасно східноєвропейською країною разом з Балтією й частиною Росії країною, середземноморською разом з Туреччиною та Грецією та, безумовно, також країною центральної Європи разом з Польщею, Чехією, Словаччиною, Угорщиною тощо. Така гнучкість є цілком природною, вона дозволяє, аби кордони сучасних держав були певним з'єднувальним шарніром, а не жорстким розподільним елементом. І така подвійність є цілком нормальною. Навіть більше того, вона збагачує. Згадаймо як кажуть, що людина стільки разів людина, скільки вона знає мов.

Україна має три ідентичності: східноєвропейську, центральноєвропейську та середземноморську. Чеська республіка їх має при наймі дві: центральноєвропейську та східноєвропейську. Ви є не тільки патріотом власної держави, але й оптимістом. А на вашу думку Україні не загрожує небезпека використання цих трьох різних ідентичностей на підтримання сепаратистських настроїв та розтягування держави в різні боки?

Розтягують в різні боки людей, але на щастя жодні сили не здатні розтягнути цілу країну. На моє глибоке переконання, всі похмурі прогнози стосовно розколу України на дві держави ніколи не здійсняться. Західна і східна Україна залишаться разом. Сьогодні львів'яни говорять, що Київ - це їхня столиця, і вони, звичайно, мають рацію. І Донецьк не помиляється, коли говорить те саме. Люди різні, і слава богу, що вони різні. Найгірша й найзанудніша була би уніформованість та монотонність. Україна, як, зрештою, і будь-яка інша рес-

МИХАЙЛО КІРСЕНКО - д.і.н., професор кафедри історії Національного Університету „Києво-Могилянська Академія“, автор понад 100 статей у збірках і періодичних виданнях України, Австрії, Німеччини, Люксембурга, Франції, Польщі, Швеції, Росії та ін. країн; 3 монографічних досліджень. Професор кафедри зовнішньої політики та міжнародного права в Дипломатичній Академії України. Представник України у Панєвропейському русі. Член Європейського товариства культури. Співзасновник Інституту і Міжнародної федерації інститутів Східно-Центральної Європи. Співробітник Консорціуму Східно-європейських досліджень в Арі-зоні (США). Експерт МЗС України. Керівник 6 захищених дисертацій (автори з Центральної Європи і Балкан). Коло інтересів: історія міжнародних відносин ХХ ст., дипломатія.

публіка, окрім маріонеткових чи створених чужими військами, є самопроголошеною республікою. Хоча, звичайно, вона, так само, як і більшість європейських країн, творилася свідомо, організованою та, навіть, дещо ідеалістичною меншиною.

Щодо перспектив України, то хочу наве-

сти таку аналогію. Ваш журнал називається „Пороги“. Порог це не стіна, не перепона. Це - початок шляху. Переступаючи через поріг ідеш далі. І назва вашого гарного міста напевно не випадково з цим пере-кликається. Залишається питання куди йти. І вирішення цього питання полягає не в тому, щоб насильно гнати, закликати гаслами чи наполегливо запрошувати всіх в один чи другий бік. Адже людина завжди мусить мати змогу обрати свій шлях самостійно. Але її можна освічувати та виховувати для того, щоб цей вибір співпадав з національними інтересами.

Нехай мені вибачать наші патріоти, але для мене слово незалежність це просто гарне гасло, тому що всі є взаємозалежними. І, навіть, наймогутніша в світі держава Сполучені Штати. Інша річ є суверенність чи самостійність, тобто здатність і схильність самостійно вирішувати, від кого і в чому саме ти хочеш бути залежним в даний момент так, щоб не порушувати власні інтереси і не шкодити іншим. На мою думку це стосується як окремої людини, так і цілої країни чи будь-якої іншої спільноти.

Сподіваюсь, що своїми дещо прямолінійними нотаціями я не дуже роздратував ваших читачів (посміхається).

Що би ви ще хотіли сказати на завершення?

Важко сказати, напевно хотілося би відновити контакти між Прагою та Києвом.

Майте на увазі контакти між діаспорою та Україною?

Це, в принципі так само, бо стосунки між діаспорою та Україною не завжди ідеальні. Хоча ми з вами в більшості знаємося і розуміємося досить добре. Але набагато більше мене непокоїть неприпустиме зменшення контактів між Україною та Чеською республікою. Адже чехи мають величезний інтелектуальний потенціал, а західні ринки, хоч я і не фахівець з економіки, але припускаю, не надто потребують чеські вироби, яким напевно досить важко долати конкуренцію на європейському ринку. Україна має величезні ресурси, хоч і виснажена десятирічними репресіями, і потребує технології, інтелектуальний потенціал та контакти. А головне, Україна потребує відчувати, що вона не покинута. Сучасна ситуація України досить важка, бо Захід з одного боку радить нам не поспішати із вступом в Єдиний Економічний Простір, але, з іншого боку, не дуже реально розглядає перспективи нашого приєднання до Європейського союзу. А в такій небезпечній позиції в Україні можуть зароджуватися песимізм та зневіра до західної політики. Тому підтримка та інтенсивна співпраця України з Чеською республікою була би вигідна для обох країн.

Прага, 22. 11. 2003

Про що мовчать замки III Хотинський замок

Підготувала Ленка КНАП

Хотинський замок було споруджено на рубежі X-XI ст. на скелі заввишки 20 м. розташований між Дністром і вузьким каньйоном струмка, який огинав цю скелю з північно-західного боку. Замок контролював дорогу, що виходила з віковичних лісів берегом струмка до переправи на Дністрі.

У середині XIII ст. князь Данило і Лев Галицькі організували спорудження кам'яних замків, аби витримували удари стінобитної і каменеметальної техніки монголо-татар. Очевидно, тоді ж перебудували і замок у Хотині, спорудивши кам'яний мур заввишки 7,5 м замість дерев'яно-земельного укріплення.

У середині XIV ст. Хотин потрапив до складу Молдавського князівства. В „Списку руських градів далеких і близьких“ (1394-1396 рр.) серед волоських фортець згадано й „на Дністрі Хотин“. У цей час він був одним із центрів Шипинської землі і Хотинського староства. Ім'я першого з відомих старост збереглося у латинській грамоті від 3 лютого 1397 р. - Stephanus de Chotin. В акті князя Олександра Доброго від 8 жовтня 1408 р. зазначено, що „у Хотині“ є митниця. Латинський документ 1459 р. позначає Хотин як містечко (oppidum) з ринком (forum).

Місто очолювали війт і 12 пиргарів (радників). Наприклад, у 1615 р. війтом був якийсь Микита, а пиргарями - Марко-золотар, Грига, Іван Пушка, Малик, вірмени Кочак і Богдан, Думитру Пинтескул, грек Стаматі, Козак, купець Тоадер Олесавин, Шефа та Урсул. Отже, в раді засідали українці, молдавани, вірмени і грек, які були купцями і ремісниками. Дяк Тодосій писав грамоти, а війт ставив на них „Печатъ міста Хотинскаго“.

Жителі Хотина потерпали від військ різних держав. Зокрема, 1476 р. місто зазнало першого нападу турків, які не змогли його захопити. В 1540-1544 рр. замок розширили і значно зміцнили. 1600 р. він став останнім оплотом для молдавського князя Єремії Могили та його брата Семена (батька Петра Могили), яких обліг у тутешньому замку валаський князь Михайл Хоробрий. Як писав літопис, він „з усім завзягтям штурмував Хотинську фортецю, сподіваючись ядрами розбити фор-

течні мури і маючи надію, що коли захопить цю фортецю, то зможе легко опанувати і Молдавську країну“. Проте мури замку витримали удари валаської артилерії.

22 серпня 1620 р. до Хотина прибуло польсько-козацьке військо коронного гетьмана С. Жулкевського. Серед реєстрових козаків були чигиринський підстароста Михайло Хмельницький і його 25-річний син Богдан. Незабаром у боях з турками і татарами поблизу Цецори М. Хмельницький загинув, а Богдан потрапив у полон, у якому перебував понад два роки.

Під час Хотинської війни 1621 р. польсько-литовське військо великого литовського гетьмана Яна Кароля Ходкевича (35 тис. вояків) і Запорозьке військо гетьмана України Петра Сагайдачного (41,5 тис. козаків) відбили численні атаки 200-тисячної турецько-татарської армії. Султан Сулейман II мусив укласти з Річчю Посполитою Хотинський мир. В Хотині перебував тоді й Петро Могила. На його надгробній епітафії, знайдений 1982 р. в руїнах Успенського собору Києво-Печерської лаври, було записано, що „великий і славний з уроченя муж Петро Могила (...) вік свой молодий пристойне провадил на услужі военной (...), ставаючи одважне з своїм власним людом военним под Хотинем против Турчина“.

11 листопада 1673 р. коронний гетьман Польщі Ян Собеський на чолі польсько-ли-

товсько-козацького війська вщент розгромив у Хотині 40-тисячне угруповання турків. До речі, роман „Пан Володимерський“ Г. Сенкевича завершується описом цієї блискучої перемоги.

За Карловицьким миром 1699 р. Річ Посполита передала Хотин Молдавському князівству. Проте в 1712 р. тут розташувався турецький гарнізон. Турки збудували Нову фортецю у вигляді прямокутника (1200x250 м), основу якого склав земляний вал із сімома бастионами, призначеними для далекобійних гармат. В Новій фортеці збудували палац для паші, корпус для офіцерів, мечеть і мінарет, казарми, службові та складські приміщення, конюшні. У фортеці могли розміститися 20 тис. вояків. Цитадель слугувала відгоді як арсенал, де зберігалися боєприпаси.

1715 р. султан створив Хотинську нахіє, яку в сусідніх державах називали „райя“. Суд, податки і мито перейшли у відання турецької влади. Основним населенням Хотина стали турки, татари-липки та євреї. Пізніше Хотинську фортецю неодноразово захоплювали росіяни та австрійці і знов турки і румуни. 23 січня 1919 р. він став центром національно-визвольного повстання, яке очолила Директорія. Вона мала намір створити республіку Малу Буковину із столицею в Хотині, включивши її на правах автономії до складу УНР. Та румуни в лютому 1919 р. відтіснили повстанців за Дністер. 28 червня 1940 р. Хотин став радянським повітовим, а 11 листопада - районним центром Чернівецької області УРСР. Та 6 липня 1941 р. Хотин знову потрапив під владу Румунії. Хотин зазнав значних руйнувань у ході запеклих боїв, які точилися наприкінці березня - на початку квітня 1944 р. **X**

Фото: Архів ПОРОГИ

„Нармальніє даннєччане“ проти „нашиста“ Ющенко

Перед президентськими виборами в Україні влада гратиме на відмінностях між Сходом і Заходом

Текст:
Олекса ЛІВІНСЬКИЙ,
Дмитро ЛИХОВІЙ
(„Україна молода“)

Фото: Наша Україна

В Україні, як і у багатьох інших європейських країнах, нескладно помітити різницю між Сходом і Заходом. Однак за 12 років незалежності про цю різницю говорили мало, оскільки вся політична еліта вважала, що в основу цієї самої незалежності має бути покладена саме єдність країни.

Але останнім часом політичні процеси в Україні вимальовуються за зовсім іншим, дуже сумним сценарієм: нинішня влада, намагаючись утримати свої позиції, починає „розкручувати“ технологію „двох зовсім різних Україн“: Східної і Західної, чи то пак навіть галицької націоналістичної „купки“ і... решти „нормальної України“. Найбільш чітко про намагання цього поділу свідчать події в Донецьку 31 жовтня. Тут влада за допомогою п'яних маргіналізованих молодиків зірвала з'їзд „Нашої України“.

На Донбасі господарюють клани та „Інтернаціонал“

Схід України, а саме Донбас, завжди був „проблемним“ регіоном. Шахтарі, які роками не отримують зарплат і сотнями гинуть під час добування „чорного золота“, понівечена екологія, тотальна русифікація, найвищі показники в країні у кількості хворих на СНІД та алкоголізм, найскладніша криміногенна ситуація, життя суто „по поняттям“, тотальний „адмінресурс“ і „клановість“ влади та економіки - все це змішалось на Донбасі. У комуністично-індустріальному минулому тут були і масові „чистки“, і переселення, і голодомор, і вбивчі стахановські методи виробництва. В результаті на Сході сформувався специфічний „електорат“ з невибагливими потребами і не надто вдумливим підходом до політичних і соціальних проблем. Злі язички називають його люмпеном. Однак саме такий люмпен найлегше використовувати сучасним українським олігархам і нинішній владі. Один показник: всі без винятку донецькі депутати, обрані у парламент нинішнього скликання, одразу після обрання, як за командою, увійшли у тодішню явно прокучмівську фракцію „За Єдину Україну“. „Наша Україна“ на чолі з Віктором Ющенком вирішила певною мірою зламати цю ситуацію. Адже Донбас, нехай його й називають „окремою планетою“, все-таки частина України, а „НУ“ - найбільша і найпопулярніша на сьогодні політична сила. І тому вона мала повне право провести свій з'їзд у будь-якому регіоні. Однак...

31 жовтня у Донецьку влада ніби відродила фашистські методи збереження влади. Під пісні „Вставай, страна огромная!“, „Красная армия всех сильней“ та „Інтернаціонал“ в обласний центр прибули автобуси з „пикетниками“. Люди, які керували процесом, явно працювали під „патронатом“ місцевої адміністрації. Тут же роздавали пиво „на шару“... дітям. Це були учні профтехучилищ з райцентрів, які не приховували, що їх пригнали силою. Вони не знали навіть „Кто такой, этот Ющенко“, а їхні „наставники“ істерично кричали: „Мы все за Януковича!“. Посиніли від холоду і „підіпріті“ безкоштовним алкоголем

діти стали розмінною монетою у шабаші, який влаштувала влада під назвою „Донбасу Ющенко не нужен“. Вночі на вулицях Донецька з'явилися біг-борди, які зображували Ющенка у фашистській формі, з гострим нацистським „SS“ та підписом „за чистоту нації!“. Палац „Юність“, де мав відбуватися з'їзд, зайняли абсолютно п'яні особи і явно кримінальною поведінкою. В цей день міські ринки були закриті, а торговцям сказали, що Ющенко підняв... ринковий збір і у примусовому порядку („інакше патент відберемо!“) послали протестувати проти приїзду Ющенка, вручивши їм російські та комуністичні прапори та гасла „Мы за русский язык“. 31 жовтня в Донецьку було добре продуманим, скоординованим, проплаченим і тому маніпульованим дійством. Усе відбулося так, як мало відбутися: в тіні пальми Мерцалова позитивно сприйняли вказівки з Печерських пагорбів. Злагожденість МВС, СБУ та супутніх структур на всіх стадіях (штучні проблеми з вильотом із „Борисполя“, вказівка диспетчерам не садити літак у Донецьку, блокування виходу з аеропорту, авральні перевезення „пікетників“ по місту сотнями автобусів, „заправка“ „демонстрантів“ у спеціально організованих „наливайках“), плюс залучення до цього чиновників Міносвіти, свідчить про дуже ґрунтовну й усеосяжну розробку антиющенківського плану-„повалу“.

Схема ця вельми ризикована для їхніх наймачів, і, що особливо сумно, для всієї керованої ними країни: поділити, наче тушу забитої худобини, надвоє. На неросійську і російську, патріотичну й космополітичну, реформаторську й консервативну, прозахідну й зорієнтовану на Схід, праву й неправу, загалом - „ющенківську“ й „антиющенківську“. Усі рейтинги показують проблематичність виграшу будь-якого кандидата від влади. Тому „менеджерам“ хотілося б починати власні преферанси - з конституційними реформами, третіми термінами Кучми, сценаріями кампанії „Ющенко-нашист“ тощо.

Російський фактор

В Радянському Союзі, як відомо, з національним питанням було покінчено. Проте розпад „одної шостої“ змусив переглянути це твердження. Більше того, національний чинник став повноправною складовою політики. Жодні вибори в Україні не обходилися без використання „російського фактора“. Немає сумнівів, що „національна карта“ розігруватиметься й на наступних президентських виборах в Україні. Очевидно й те, що вона „крапле-на“, тобто російська, чи, як кому більше подобається, „російськомовна“. І, судячи з розгорнутої нині пропагандистської „артпідготовки“, на роль „націоналістично-

го жупела“ та „загрози братньому народу“ призначено Ющенка.

Росіяни в Україні є другою за чисельністю національністю після самих українців. За останнім переписом 2001 року нашими співвітчизниками є понад 8 мільйонів росіян - 17,3% усього населення. На фоні лементу про загрозу розколу України на Схід-Захід, порушення міжнаціонального миру та злагоди, „ющенківцям“ вже сьогодні слід думати над тим, як нейтралізувати подібні звинувачення.

Народний депутат Ігор Гринів переконаний, що згадані проблеми як такої взагалі не існує. „Проблема є тільки одна - на сьогоднішній день є повне блокування позиції Ющенка“, - стверджує Гринів. Саме це, на думку нардепа, дозволяє підтримувати стереотипи щодо Ющенка в населення. І саме на те, щоб Ющенко не був почитий людьми, були спрямовані зусилля влади. Наприклад, у тому ж Донецьку.

Власне, застосування на виборах, що почалися, простенької схеми навмисного переполовинювання електорату є чимось новим для української політичної практики. Це схоже на банкрутство й агонію за відсутності інших дієвих способів довести свою спроможність. Позаяк досі президентські кампанії в нас можна було вигравати, не розділяючи, а лише об'єднуючи різні частини України. Кравчук у 1991-му мав купу прихильників і на Сході та Півдні - як досвідчений компартійний бонза, так і на Заході - як самостійник, парламентський Голова-державник. Кучма у 1994-му хоч і позиціонувався як кандидат передусім

від промислового Сходу, і „демаркаційна лінія“ симпатій виборців проходила приблизно по Дніпру, однак перемогу Л. Д. здобув саме тому, що зумів краще сполучити симпатії прихильників реформ і лівих. За колишнього директора „Південмашу“, цього ображеного экс-Прем'єра, котрий не знав, що треба будувати, й погано говорив українською, але старався, в другому турі частково голосували і втомлені Кравчуком демократи - прибічники економічних змін, і комуністи. Що вийшло з таких різних обіцянок Леоніда Даниловича обом таборам - окрема історія, але в 1999 році у своїй другій спробі він так поставив над головою зорі, що змусив віддати за себе голоси ще переконливішу частину національно свідомих західняків та киян, не кажучи вже про мешканців більш „підконтрольних“ регіонів. Це було вельми своєрідне, але - об'єднання.

Чотири роки тому технологія також виглядала просто: всіма можливими способами - вітренками, марчуками, „канівськими четвірками“ - витягнути в основні суперники не Мороза, а комуніста Симоненка, й улаштувати „тріумф волі“ за принципом „Президент-державник проти червоної ▶

Відповідальний за антиющенківські біг-борди

Антиющенківські біг-борди, розміщені в Донецьку 30 жовтня, виготовлялися на замовлення Слов'янської партії. Про це заявив виданню Бюлетень московського Інституту країн СНД сам голова партії Олександр Базиліук. Він також заявив, що партією було виготовлено 50 тисяч запрошувальних листівок під БК „Юність“, де повинен був відбуватися форум „Нашої України“. Антиющенківські листівки закінчувалися словами „Поки бандери сидять у Києві, нічого гарного не буде!“.

Базиліук також узяв на партію відповідальність за виведення студентів на мітинг. „Студенти, принаймні, читали наші листівки, а дехто за власною ініціативою втік з уроків на площу, де відбувалися небачені події. Чи можна всидіти в аудиторії, якщо місто гуде і скандує незвичне для слуху гасло: „Нашизм - не пройде!“?“, - відзначив лідер Слов'янської партії. Базиліук також визнав, що його люди незаконно зайняли зал БК „Юність“, де повинен був проходити з'їзд „Нашої України“.

Лідер відзначив, що його партія давно виступає проти політики Ющенка, ще з часів, коли „по всіх губерніях був розісланий новий законопроект про мови, і там одна зі статей передбачала штрафні санкції за використання російської мови“.

Як відомо, Слов'янська партія заявила про свою підтримку політики Віктора Януковича.

Блок „Наша Україна“ сумнівається в тому, що до зриву з'їзду блоку в Донецьку 31 жовтня причетна Слов'янська партія. Депутат Верховної Ради Василь Червоний, фракція „Наша Україна“, вважає, що заява лідера Слов'янської партії Олександра Базиліука про те, що події в Донецьку, направлені на зрив з'їзду „Нашої України“, були організовані цією партією, мають на меті лише підвищення рейтингу. „Під велику масовку сьогодні готова підмазатися не тільки Слов'янська партія, продемонструвавши, таким чином, свій вплив“, - сказав народний депутат.

pee

чуми". Авжеж, де-інде ще висять обривки пожовклих листівок із цвинтарними хрестами на тлі опису кривавих „здобутків“ радянської доби. Тоді сяке-таке об'єднання електоральних мас відбувалося „проти червоних“. Чому б і зараз не застосувати подібний „версус“, дещо змінивши обличчя владного висуванця і колір представника протилежного табору?

Коричнева масть російської карти

Певно, саме так думали на Банковій, вигадуючи Вікторові Ющенку роль „коричневого“, „нашиста“, „наці“ etc. І саме тут починаються нестиківки. Адаже політтехнологи „соврут -дорого возьмут“, побавляться, та й квит, а піддослідна держава буде корчитися в судамах і ганьбитиметься перед світом у своєму маразмі. Це ж як слід ненавидіти цю саму країну, щоб будувати вибори в ній на протиставленні „поганого“ українського патріота і „хорошого“ проросійського висуванця влади! Парадокс: Ющенко з його державністю зараз у політтехнологічних розкладах фактично займає диспозицію Кучми-1999, а ось висуванця влади озброюють протилежною ідеологією. І саме Ющенко, на відміну від свого візаві, прагне поєднати в собі інтереси всіх регіонів, а не лише базуватися на Західному.

Часткові відомості (в тому числі й „кієвські“) про напрацювання схеми „Президент проти коричневих“ спливають давно. Зрозуміти логіку розробників такої тактики можна: парламентська виборча кампанія 2002 року показала, на що здатен провладний проект без увімкнення режиму надзвичайної ситуації. Лише на тупому піарі й контрпіарі, хай навіть із задіянням несамовитого адміністративного ресурсу. Блок „За єдину Україну!“, наче „Титанік“, виконав свій перший і останній рейс, набравши загалом 11 відсотків голосів. Якби не вишикувані в когорти мажоритарники, більшість у Верховній Раді була б зовсім іншою. Але на президентських виборах не

буде мажоритарників, а від опозиції змагатиметься не чотири учасники, а максимум два (з урахуванням „вічного“ комуніста). Тому вже зараз, за рік до виборів, президентська кампанія переводиться в режим кризи, надзвичайної ситуації, і легітимними в ній стають бандитські методи під патронатом осіб, що мають за плечима судимості.

Донецьк - це Тузла, тільки трохи інакша

Варто було українцям Сходу й Заходу почати говорити в унісон після виникнення „проблеми Тузли“, як їх знову розводять у різні кутки „рингу“. Їх знову змушують протистояти один одному замість спільно відвертати однакові для обох загрози. Знову розминається дещо затерплий „язык“, проблема якого - за відсутності інших логічних підстав - виставляється як провинна Ющенка перед сходом України. І „східняки“, і „бандерівці“, й обивателі з інших регіонів мають спільні соціальні негаразди, влада скрізь однаково неспроможна їх виправити. Тому і лишається єдина „козирна“ карта - фактичний поділ електорату за мовною чи етнічною ознакою. Українство прирівнюється до нацизму, а російськість стає нормальністю. І марш посилюється: влада, що має на озброєнні нібито гасла інтеграції на Захід, в ЄС і до НАТО, за ці самі наміри свого опонента Ющенка робить його героєм „нацистських“ карикатур на плакатах. Влада, вручаючи своїм „захисникам“ (котрим насправді байдуже, що кричати, „Ющенко позор!“, „Водке - да!“ чи „Геть рудого Кучму!“) російську символіку, тим самим ще раз підтверджує давній висновок націонал-демократів: Україною керують із Кремля. Прем'єр-міністр Янукович говорить про „памперси“, які треба надягати Ющенкові, коли він їде на Донбас, і ці фрази неодноразово повторюють усі центральні, соціал-демократичні (о) мас-медіа. Але цікаво, як виглядатиме спідня білизна януковичів і медведчуків, коли їх закидають яйцями (і це ще добре, бо можуть

і камінням) під час відвідин Львова чи Рівного? Гнів галицьких радикалів буде, по-перше, відповіддю на дії влади на іншому боці спільної країни, а по-друге, за це онукам повстанців УПА не потрібно платити, їх не потрібно виводити на вулиці відповідно „темників“. На Заході самі кого хочеш виведуть.

Так, менталітети двох Україн, якими поки що керує Леонід Кучма, вельми різні, і замість пошуку спільних знаменників їх намагаються навмисне зіштовхнути лобами. Донецьк народив дуже „стрьомні“ побоювання - війни не лише політтехнологій, крові не лише намальованої. Влада „борзєєт“ у своїй безкарності, і це змушує людей з іншого боку ідеологічних барикад рвати на грудях сорочки. Якщо подібні „донецьки“ повторюватимуться й надалі, досить буде невеликої іскри, щоб доценту спалити імідж країни, де з 1991 року триумфує громадянський мир та злагода. Виборча кампанія в Україні може піти за колумбійським зразком, із „агітуванням“ за допомогою сили й зброї...

Про кадри вирішили майже все

Безсумнівно, що саме Віктор Янукович буде на виборах спільним проектом регіоналів, есдеків та решти кучмівських підрозділів. Суперечності в деталях можуть залишатися, однак вони значно менші, ніж водорозділ, проведений в останній день жовтня бійцями спецзагону „Альфа“ між лідером „Нашої України“ та Донецьком. Ющенка тут приймали „в штики“ не просто через своєрідний імідж регіону, а й передусім через те, що саме ця область є вочиною людини, котра, схоже, вже фактично отримала „добро“ на штурм найбільшої висоти. Влада нікого розкрутити до його рівня вже не встигне. Тим паче, що в російськомовних ЗМІ „в Україне“ вже мерехтять замовлені статейки про виссані з пальця неабиякі рейтинги Прем'єр-міністра. Кандидат від влади за визначенням має бути єдиним, і спільно спланована та проведена людьми Медведчука та Януковича акція в Донецьку засвідчила, що задля досягнення головної мети Віктор Володимирович може максимально сприяти Вікторові Федоровичу. Ще б пак, це ж в інтересах Леоніда Даниловича - Президента двох Україн, в яких вибори пройдуть синхронно. **X**

Візит Віктора Ющенка в Донецьк 31 жовтня 2003 року

Зайві бюрократичні бар'єри у поїздках наших громадян повинні зникнути, переконаний чеський посол в Україні Карел Штіндл

Текст: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ

Нечасто серед прохолодних дипломатів зустрічаються люди, для яких дипломатичний протокол - лише звичайна, хоча й необхідна, формальність. Але Надзвичайний і Повноважний Посол Чехії в Україні Карел Штіндл - серед них. Професор філософії Карлового Університету в Празі, дисидент та друг Вацлава Гавела нині багато зусиль прикладає до покращення українсько-чеських відносин. Як експерт у цій галузі він брав активну участь в круглому столі, присвяченому європейській інтеграції України, який відбувався днями в Мукачеві. Тим не менше, після жвавої дискусії та екскурсії на замок він погодився на розмову з нашим кореспондентом... за кухлем українського пива, яке йому, як чехові, здається занадто сильним, але зі своєрідним смаком.

Пане Посол, у цьому році Ви вже вдруге на Закарпатті, яке з-поміж українських областей найближче до Чехії, і не лише історично. Яке враження склалося у Вас від краю, що Вас здивувало і що Ви, навпаки, очікували побачити?

Карпати мені дуже подобаються. Мені було цікаво побачити різноманітні, ще до воєнні чехословацькі пам'ятки, дерев'яні церкви, і головне, мені дуже подобаються ваші люди, з якими час від часу зустрічаюся у в Києві. В Ужгороді відбувався фестиваль за участі чеської меншини, і саме це співпало в часі з моїм запланованим офіційним візитом на Закарпаття. Ми мали зустрічі в облдержадміністрації та мерії Ужгорода. Я відчув, що головне місто краю не дуже задоволене рішенням нашого уряду заснувати Генеральне Консульство у Львові. Три роки тому дійсно говорилось, де саме має бути наше представництво - у Львові чи Ужгороді, але було прийняте остаточне рішення про Львів. В облдержадміністрації порадили заснувати хоча б Почесне Консульство. Більш-менш ми домовилися про те, щоб працівник львівського консульства міг би регулярно приїжджати до Ужгорода, приймати, наприклад, документи для видачі візи, і готові вже паспорти з візами роздавати під час наступного приїзду. Ще донедавна ми не знали, чи взагалі нам вдасться відкрити це консульство. Але прийшло остаточне рішення про приміщення, чекаємо ще на офіційну згоду українського міністерства закордонних справ. У цьому нам дуже допоміг заступник міністра Олександр Чалий. Гадаю, ми зможемо швидко підготувати приміщення консульства і відкрити його. Відоме вже й прізвище майбутнього Генерального Консула - це досвідчений дипломат Мілан Яндера. З іншого боку, не так вже й далеко із Закарпаття до Львова, й інтереси у різних

областей Західної України багато в чому спільні.

Цей регіон є найближчим в Україні до Європи. Як Ви думаєте, яку роль він може відіграти у розвитку співпраці між нашою країною та країнами Європи, зокрема, сусідніми?

Ця частина України цікава тим, що належала у 20 столітті різним країнам, в основному західним. Поляки, австрійці, чехи, угорці мають певний досвід співжиття разом із закарпатцями. Мета переважної більшості туристів з Чехії, що їздять в Україну - Закарпаття. Вони любуються природою, ходять пішки, сплять в наметах тощо. Тут підвищується рівень чеських інвестицій, зокрема, всім відомий проект монтажу автомобілів „Шкода“ в Соломонові. Чеська Республіка надає Західній Україні певну фінансову допомогу, і вона триватиме й надалі. Саме через цю близькість, можливо, ми відчуваємо до цього регіону щось більше, ніж інші європейські народи. Чехи, поляки, словаки та угорці хочуть, щоб прагнення України інтегруватися у євроатлантичні структури, зрештою, реалізувалися щонайшвидше. Ми би радо бачили всю Україну частиною Європи, об'єднаної економічно, політично і культурно.

Чи помічаєте Ви якусь різницю між різними регіонами України, скажімо, Закарпаттям та Галичиною, Західною та Східною Україною тощо?

Під час святкового відкриття нової лінії „Єврокару“ ми довго розмовляли з керівниками фірми, які, до речі, є українцями. З цієї розмови я зробив висновок, що тут, на Західній Україні, дуже не вистачає кваліфікованої робочої сили, особливо для такого типу праці, як монтаж автомобілів. Я думаю, що це навпаки. Хоча Захід України більш аграрний, так би мовити, „бідніший“ за промисловий Схід, тут є великий потенціал. Саме успіх „Шкоди“ свідчить про це. Багато кваліфікованих робітників виїхало звідси у пошуках заробітку, і дуже важливо, щоб хоча б частина з них повернулася. Крім того, ми, мабуть, відкриємо економічне представництво при Генеральному Консульстві, і вже підприємцям не потрібно буде зайвий раз їздити до Києва.

У які ще галузі нашої економіки Чехія могла б інвестувати?

Дуже добрий потенціал дає туристична галузь. Слід враховувати, що туристів у вас щороку більше, бо все більше людей шукає невідкритий для себе світ. Тому треба розширяти пропозицію служб. Після падіння комунізму дуже багато наших фірм, з „історичного“ огляду, хотіли працювати тут, відкривали представництва. Але Закарпаття, як і Україна, не було готове до цього. Часті зміни у законодавстві, велика залежність від російської економіки, корумповані чиновники швидко призвели до розчарування та недовіри до України, багато фірм зазнали тут великих збитків. Але зі „Шкодою“ довіра відновлюється. Маємо надію на добру співпрацю у атомній галузі - на Хмельницькій АЕС. До речі, на цей час щодо минулого року товарообіг між нашими країнами зріс на 17 відсотків.

На конференції говорилось про „польсько-угорський“ візовий варіант, над запровадженням якого зараз думає Словаччина. Чехія може також прийняти такі пропозиції, адже колишній міністр Зленко пропонував це?

Ми в Чехії маємо трохи інший погляд на цю проблему. На відміну від Польщі, Словаччини чи Угорщини ми не маємо спільного кордону з Україною. Тому транскордонне співробітництво для нас не настільки важливе. Але ми будемо вашими сусідами після вступу країн Вишеградської Четвірки до Європейського Союзу. Для нас дуже важ-

► ливою проблемою є нелегальна міграція з Азії. Ми, як і Україна, в основному тільки транзитна країна. Вирішення проблеми міграції - для нас найголовніше завдання. Окрім того, готується нова угода між Чехією та Україною про взаємне працевлаштування. Наші дипломати запропонували нову угоду, яка базуватиметься на принципах вигоди для легального працевлаштування. Ми хочемо знизити рівень попиту на нелегальну роботу, яка пов'язана з нелегальним підприємництвом та криміналом. Можливо, будуть запроваджені зміни до Закону „Про статус іноземців“, сподіваюсь, вони також вплинуть на те, щоб легальне працевлаштування було вигіднішим за нелегальне. У нас практично нічого не можливо вдіяти з працевлаштуваннями, які надають нелегальну роботу українцям. Вони таким чином не платять податки, не дотримують безпеки праці, не платять медичні та соціальні страховки, часто взагалі не видають зароблені гроші.

Ви говорите лише про намагання чеської сторони подолати негативні явища нелегальної міграції та працевлаштування, а що робить українська сторона у цьому напрямі?

Приємно відзначити, що за півтора року, що я тут працюю, сюди приїздили кілька експертних делегацій з чеських міністерств праці і соціальних справ та внутрішніх справ, і одна подібна делегація була в Празі. Вони говорили саме про проблеми співпраці і подолання незаконної міграції, про механізми спрощення формальностей і скасування зайвих бюрократичних бар'єрів для працевлаштування громадян України в Чехії. Так чи інакше, рівень злочинності та правопорушень серед українців в Чехії падає.

Які для себе особисто Ви ставите плани на час роботи тут, в Україні?

Найголовніше - це політична підтримка України в плані зближення з НАТО та ЄС. Також маємо завдання збільшувати чеський експорт в Україну. Маю й неприємну місію - вирішити питання українського боргу перед Чеською Республікою, який тягнеться ще з 80-х років і пов'язаний з природним газом. Ми мали надію, що Україна сплатить борг газом і нафтою, але Росія заборонила реекспорт своєї сировини. Чинovníки з наших міністерств фінансів на зовнішніх справах засідали багато разів, але поки що безрезультатно. Думаю, що якийсь консенсус ми таки знайдемо. Триватиме й надалі оздоровлення чорнобильських дітей, надаватимемо українцям й стипендії для навчання у наших вищих школах. Через Чеський Центр підтримуватимемо культурний обмін, допомагатимемо нашій меншині. У цьому напрямі ми маємо дуже велику підтримку українських державних установ.

Дякую за розмову, Пане Посол! X

► З наступного літа Румунія запроваджує візи для України

З 1 червня 2004 року українським громадянам для поїздок до Румунії буде необхідно мати румунську візу. Про це повідомили румунські засоби масової інформації з посиланням на директора департаменту євроатлантичної інтеграції Міністерства внутрішніх справ Румунії. За його словами, ці заходи мають на меті захистити майбутні кордони Європейського Союзу, до якого Румунія сподівається приєднатися 2007 року. Згідно з повідомленнями, візові вимоги зміняться у першій половині наступного року і для громадян кількох інших країн. Громадяни Росії потребуватимуть віз раніше - з 1 квітня наступного року. До громадян Молдови такої вимоги поки не застосовуватимуть - вони зможуть в'їжджати за своїм паспортом, однак будуть змушені пред'явити на кордоні суму, еквівалентну 500 євро. Румунських віз потребуватимуть також і ті громадяни Туреччини, які не матимуть у своїх паспортах віз країн Шангенської угоди. Громадянам самої Румунії для в'їзду до України, вочевидь, також знадобляться візи. Зараз між Румунією та країнами Шангенської зони підписано угоду про безвізовий режим. Переговори з цього питання Бухарест провадить також з Великою Британією та Швейцарією. **ол**

► Україна виводить прикордонні спецпідрозділи з Тузли

До 15 грудня з острова Коса Тузла в Керченській протоці будуть виведені спецпідрозділи українських прикордонних військ. Як повідомила прес-служба Державної прикордонної служби України, це рішення пов'язане з відсутністю напруженості в районі острова. Після 15 грудня на Тузлі залишаться стаціонарна застава з 50 осіб. До цього часу для особового складу на Тузлі планується побудувати казарму, а для офіцерів - кілька житлових будинків. Зараз на Тузлі продовжується будівництво стаціонарних приміщень прикордонної застави. На сьогодні на острові перебуває більше 100 прикордонників.

Міністр транспорту України Георгій Кирпа заявив про необхідність будівництва каналу між українським островом Коса Тузла і російською дамбою в Кер-

ченській протоці. „Необхідно зробити шлюз, зробити канал між островом і дамбою“, - сказав під час свого візиту на Тузлу у вівторок, 2 грудня, Кирпа, відзначивши, що ширина каналу повинна становити 80 метрів, а глибина - 5 метрів. За його словами, через будівництво дамби порушено перелив води з Азовського в Чорне море, що проходив по мілководдю між островом Коса Тузла і Таманським півостровом. Будівництво каналу дозволить збільшити потік води через наявний зараз проміжок між косою і дамбою, пояснив міністр.

Спорудження дамби від російського Таманського півострова до українського острова Коса Тузла, розпочате Росією у вересні без повідомлення України, стало причиною напруженості у відносинах Києва і Москви. Україна кваліфікує дії Росії як недружній акт і побоюється можливого порушення своєї територіальної цілісності. Росія заявила про спірність статусу острова Тузла, однак не змогла надати документів, які б підтверджували приналежність острова до російської території. Багато експертів, політиків й оглядачів схильні вважати будівництво Росією дамби в Керченській протоці способом тиску на українську сторону в переговорах про поділ Азово-Керченської акваторії. Будівництво дамби було припинено 23 жовтня в 102 метрах від державного кордону України за домовленістю президентів двох країн. **ол, реє**

► Парламент визначив правовий статус українців за кордоном

У четвер, 20 листопада, Верховна Рада України прийняла закон „Про правовий статус українців за кордоном“ у другому читанні. За прийняття закону проголосувало 327 депутатів при необхідних для прийняття 226 голосів. Закон визначає правовий статус українців, які живуть за кордоном, і порядок його одержання. Відповідно до закону закордонний українець - це особа, яка вважає себе українцем і є громадянином іншої держави чи не має громадянства зовсім, але має українське етнічне походження. Статус „закордонного українця“ можуть також отримати вихідці з України. Згідно з зако-

ном, на закордонних українців поширюються ті ж права й обов'язки, що й на громадян України, крім деяких політичних прав - таких, як право вибирати й обиратися, служба в армії, служба в органах державної влади та місцевого самоврядування. Особам, які отримують статус закордонного українця, вручать відповідне посвідчення. Закон визначає орган, що вирішуватиме це питання - Національну раду з питань українців за кордоном, а також інші органи державної влади і місцевого самоврядування. Втім, у супровідній записці до закону, представленій Інститутом з проблем законодавства імені Ярослава Мудрого, підкреслюється, що закон не визначає правового статусу цього органу. Серед недоліків закону інститут також відзначає нечіткість термінологічного апарату.

За словами народного депутата Ігоря Остаха, цей закон дійсно є „політичним кроком Верховної Ради“. „Він стосується мільйонів українців, яких, за останніми підрахунками, зараз за кордоном є від 12 до 20 мільйонів, - зазначив він. - Дуже важливо, що зафіксовано: українці, які проживають за межами України, є частиною українського народу“. За словами Остаха, процес вручення посвідчення закордонного українця буде вичистим і відбуватиметься піднесено, „бо це дійсно повернення до материнського лона багатьох українців“. „Ми хотіли б, щоб українці за кордоном вчилися в Україні, - наголосив Ігор Остах. - Також у законі записано про розробку щорічної програми повернення українців на Батьківщину“.

ол

▣ Чотири тисячі громадян України попросили політичного притулку

За даними верховного комісара ООН у справах біженців, Україна займає 18-те місце у світі за кількістю громадян країни, які просили політичного притулку в інших країнах. З початку року 4 тисячі громадян України попросили політичного притулку в інших країнах. За дев'ять місяців 2003 року 321,7 тис. осіб звернулося до відповідних органів 29 індустриально розвинутих держав світу з проханням надати їм політичний притулок. З них 4 тисячі осіб були громадянами України.

Лідером цього рейтингу серед країн світу стала Росія: з початку року майже 23,7 тис. росіян попросили політичного притулку в інших країнах. На другому місці - Ірак (21,6 тисяч), на третьому - Сербія і Чорногорія (18,4 тисяч). До пер-

шої десятки також увійшли Туреччина, Китай, Афганістан, Сомалі, Нігерія, Індія і Пакистан.

pee

▣ Буде відкрито швидкісну залізничну лінію Київ-Львів

У 2004 році Міністерство транспорту планує ввести в експлуатацію швидкісну залізничну лінію сполученням Київ-Львів. Про це повідомив під час урядової гарячої лінії заступник міністра транспорту Леонід Дунаєв. Нагадаємо, що компанія „Укрзалізниця“ протягом найближчих років планує пустити поїзди з підвищеною комфортністю і високою швидкістю пересування на напрямках Київ-Одеса, Київ-Сімферополь, а також до кордонів Росії і Білорусі.

pee

▣ Експерт: Україна може стати членом НАТО вже через 5-8 років

Україна може стати членом НАТО вже через 5-8 років, вважає незалежний британський експерт Джеймс Шерр. Таку думку він висловив в інтерв'ю журналістам у Києві, відповідаючи на питання агентства „Інтерфакс-Україна“. „Необхідно, щоб Україна виконувала План дій Україна-НАТО, і, за умови сприятливого розвитку подій у країні в майбутньому році - 2004 рік в Україні - рік виборів президента -, я впевнений, що кілька держав і урядів країн НАТО будуть вітати членство України протягом 5-8 років“, - сказав експерт. При цьому Шерр нагадав, що в процесі євро-атлантичної інтеграції України „є й інше гальмо - дисбаланс усередині самого НАТО“. „У НАТО - майже розкол із приводу адміністрації Буша, війни в Іраку, заяви Франції. Є протиріччя між старою і новою Європою“, - відзначив він.

Для України важливо поглиблювати відносини не тільки з НАТО в цілому, але й у двосторонньому форматі з країнами-учасницями цієї організації. Європейській комісії варто визнати за Україною можливість повноправного членства в Євросоюзі у випадку виконання всіх необхідних критеріїв, переконаний Шерр.

„Необхідно, щоб ЄС вирішив і заявив, що, у принципі, ЄС вітає таке членство“, - заявив він. „Не важливо, чи буде Україна членом ЄС через 10 чи 15 років, важливо, щоб ЄС визначив конкретні кроки, необхідні для виконання цієї мети, визначив терміни й установив інституційні механізми консультацій і підтримки. Необхідно, щоб мета і вимоги були ясними“, - підкреслив Шерр.

pee

▣ Як визволяли ікону...

Безпрецедентною подією для України стало сенсаційне повернення до Львова викраденої з фондосховищ Національного музею у Львові в січні 1984 року ікони XVI століття „В'їзд Господній в Єрусалим“, яка багато років знаходилася у Німеччині.

Це перший випадок, коли в Україну повернулася викрадена реліквія. У п'ятницю, 12 грудня, ікону урочисто презентували у Національному музеї у Львові. „Свого часу її подарував музеєві митрополит Андрей Шептицький, - сказала директор Національного музею у Львові Тетяна Лупій. - Тому для нас це особливо цінна ікона, і ми дуже щасливі, що вона повернулася до музею.“

Загалом збірка старовинних ікон музею нараховує близько чотирьох тисяч експонатів.

Для культурного життя України повернення старовинної ікони є, по суті, історичною подією. Та, мабуть, сталося це не тому, що Україна як держава була дуже наполегливою у пошуках втраченого, а Німеччина виявила добру волю та повернула чуже. На жаль, наша держава ставиться до повернення втрачених цінностей без фанатизму. Досі не знайшли картини, викрадені з Львівської галереї мистецтв у 1992 році. Втрачають у нас набагато легше, ніж знаходять.

Те, що маємо, не цінуємо та не бережемо... Натомість чимало раритетів розбазарюються, гинуть десь у сирих сховищах та припадають порохом на полицях. Деякі унікальні твори потім навіть неможливо відреставрувати. Багато ікон обсіпалося у тих же фондосховищах Національного музею у Львові на вул. Вірменській, і лише недавно їх перенесли до приміщення, яке відповідає необхідним нормам. І, до речі, невідомо, яка доля чекала на повернену ікону, якби вона ці двадцять років перебувала у фондосховищі. Тим більше, її викрали ще у радянські часи, а тодішнє ставлення до ікон відоме.

Німці ж зберегли її чудово... За словами Тетяни Лупій, після виставки „В'їзд Господній в Єрусалим“ ікона займе чільне місце у постійній експозиції давнього українського мистецтва.

О. Харченко

Румунія

Містечко Сигіт лежить поряд із Солотвином - через Тису можна до нього докинути каменем. Але дістатися до нього набагато важче, як до Солотвина, бо треба перетнути кордон. Хоча між Україною та Румунією ще немає візового режиму, цей кордон для багатьох закарпатців майже недоступний. Це при тому, що на лівому березі Тиси від Ділового до Буштина живуть українці, які мають тут багато родичів та знайомих, а деякі села взагалі розрізані кордоном на дві половини.

транскрипції називається Поеніле де Суб Мунте. Поляна - доволі велике село (понад 10 тисяч жителів), розміщене між самими горами, з вершин яких видно закарпатський Богдан чи частину Івано-Франківщини. Але надписи українською можна зустріти лише на дорожньому знаку та будинку культури. Перше враження, яке виникло у нас під час спілкування з українцями Мараморощини - що вони, можливо, свої національні традиції, мову, культуру шанують більше, ніж українці з... України. Про це свідчить запал, з яким полянці святкували одне зі звичайних релігійних свят - Дмитра. Хлопці ходили у вишиваних сорочках, дівчата - у народному вбранні, дуже гарних вінках на голові, співали, не соромлячись, релігійні та народні пісні і зустрічали відпустити із сусідніх сіл. Таке вже практично неможливо побачити навіть у гуцульських селах. Тут все це відбувається природно і без хизувань. Весілля дуже багатолюдні, а тих, хто прийшов подивитися на молодих, свідки просто з пляшки пригощають дуже смачною домашньою горілкою - казанкою. Як і на Рахівщині, тут поширені багатодітні родини - з 5, 10 навіть 15 дітьми. Скажімо, у селі 18 дитсадків, а у чотирьох школах навчається понад дві тисячі дітей.

Гостинні полянці, очевидно, звикли частіше у себе бачити німців чи чехів, ніж

підтримку зі своєї домівки, як моральну, так і фінансову. Вже багато років полянці просять на горі встановити телевізійний передавач з українським телебаченням.

Шкода, що практично ніхто з України не здогадується бодай час від часу привезти полянцям хоча б якісь касети з українськими піснями (не лише народними), книги, газети чи рушники... Адаже дешевий алкоголь чи цигарки, які можна купити на полянському ринку все-таки не єдиний український атрибут...

Українців Мараморощини ігнорує рідна країна

Є на Мараморощині і відверті захисники прав українців. Це, скажімо, родина Поповичів та Юрашуків. На таких людях тримається уся українська країна. Саме вони через свою тверду національну позицію не раз зазнавали утисків від властей. Український греко-католицький священник Василь Попович служить у селі Кричунів, що лежить по лівий берег Тиси за кілька кілометрів на схід від Сиготи. Нині за допомогою вірників зводиться новий храм, служить та проповідує українською. Отцеві Василеві дуже болить, що в Румунії дотепер немає української греко-католицької єпархії. Про це він відверто говорив на Патріаршому Соборі УГКЦ у Львові. Він переконаний, що

Розділені Тисою

Румунська Мараморощина очима українських журналістів

Текст: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ, Юрій КЛОВАНІЧ • Фото: Олекса ЛІВІНСЬКИЙ

Сигіт - це окраїна Румунії, навіть не повітове містечко, хоча й має особливий статус. 35 тисяч жителів, серед яких здебільшого румуни, угорці та українці, живуть звичайним пост-соціалістичним життям напівзабутої околиці - їздять на заробітки, займаються дрібною торгівлею тощо. На перший погляд Сигіт мало відрізняється від, скажімо, Тячева - розбиті тротуари, занедбані будинки, калюжі та порох на вулицях. Ведуться розмови про те, що до Сиготи прокладуть газ із Закарпаття, але невідомо, коли цей транскордонний проект буде реалізований. Швидкими темпами зводяться аж дві церкви - греко-католицька та православна, звичайно ж, румунські. Чоловіків із сільської місцевості легко визначити за наявністю на голові типової румунської високої чорної шапки - качули. Час від часу чути і українську мову, з румунським, чи то пак гуцульським акцентом.

На Мараморощині багато дуже цікавих українських сіл, і не тільки на кордоні з Україною. Скажімо, Поляна, яка в румунській

українців. Правда, старші та менш освічені за звичкою кажуть „у руських“, хоча багато молодих полянців кажуть, що навчалися „в Україні“. Як правило, у вузах та середніх спеціальних закладах Івано-Франківщини, Львова чи Чернівців. Одним з таких є вище заклад 1-4 класів Марціус Руснак, випускник українського ліцею імені Шевченка в Сиготі та Івано-Франківського педуніверситету. У барі, попиваючи непогане пиво „Урус“, він розповідає, що має у школі 4 уроки української мови на тиждень, а з 5 класу учні мають лише 3 уроки. Викладають у школі й релігію українською мовою.

Нещодавно Поляна святкувала 650-ту річницю першої згадки. Запросили художній колектив з Рахова. На жаль, співпраця з Україною обмежується лише культурним обміном, і то дуже незначним. Через це тутешні українці почуваються трохи розчарованими у своїй великій батьківщині. Наприклад, угорська чи навіть польська меншини мають дуже істотну

підпорядкування ієрархії Румунської Греко-Католицької Церкви не сприяє збереженню українцями Румунії своєї ідентичності. Особливого розуміння проблем українських парафій у румунського єпископа нема. Крім коштів на будівництво нових храмів, бракує україномовних календарів, газет, часописів, книг релігійної тематики, молитовників...

У Сиготі до 1948 року був осідок українського генерального вікаріату. Нині на місці колись великої парафії - невеличка громада, котра молиться в скромній каплиці, яку переобладнали з кімнатки в житловому будинку. Церква Воздвиження Чесного Хреста, що в самісінькому центрі міста, тепер румунська, колишні адміністративні приміщення вікаріату, в рамках закону про реституцію уже відсуджені українцями, донині їм не належать. В отця Василя - всі папери на руках, копії розіслані по всіх можливих установах в Румунії й Україні, а в приміщенні, дотепер адвокатська контора. Така сама ситуація і з єдиним на всю Ру-

мунію українським ліцеєм, який розділяє тісні приміщення зі спортивною школою. Натомість понад 30 тисяч закарпатських румунів мають 11 середніх шкіл, де всі предмети викладаються румунською мовою, мають свою телестудію на обласному телебаченні.

Кордон на подвір'ї

Надзвичайно цікаве місце проживання професора китайстики Івана Юращука. Все, що його розділяє з Україною - це Тиса, на березі якої виходить подвір'я пана професора. До війни між Румунією і Чехословаччиною був настільки ліберальний прикордонний режим, що люди кордон перетинали коли хотіли і не мали проблем зі стражами. Такі правила були узгоджені у так званій пеажній угоді між двома країнами. Однак нині відновлення подібного принципу між Україною і Румунією не виглядає реально. З наближенням Румунії до Європейського Союзу прикордонники, які досить часто з'являються на подвір'ї Юращуків, стають все пильнішими, тому зараз мало кому заманеться спробувати, скажімо, нелегально перейти кордон, якою б спокусливою ця ідея не була.

Українець Іван Юращук свого часу працював перекладачем з китайської на румунську. Працював у торговому представ-

ництві Румунії у Китаї і мало не став послом, однак виражені національні „сентименти“ не сподобались румунському комуністичному керівництву, і його дипломатична кар'єра була перекреслена. Пан професор має багато родичів і знайомих в Україні. Життєрадісний і працелюбний професор і зараз би радо поїхав в Україну. Він наголошує, що найбільше українцям Румунії бракує уваги з боку материнської країни. У його словах відчуваються і не надто добрі оцінки діяльності офіційного Союзу Українців Румунії. Його голова Степан Ткачук вже, мабуть, забув дорогу на Мараморощину. А, будучи представником прав нашої нацменшини у парламенті країни, мав би з'являтися тут хоча б час від часу. Принаймні, наші люди краще б знали про діяльність Союзу та про витрату чималих коштів, які він отримує від румунської держави для всієї української нацменшини.

Пан професор додає, що інколи у дипломатичних установах України трапляються люди, які є справжніми патріотами своєї країни. Особливо добре пам'ятатимуть українці Румунії ім'я посла Олександра Чалого: завдяки його наполегливості у 1997 році був відновлений ліцей у Сиготі, на відкриття якого приїжджав тодішній міністр закордонних справ Борис Тарасюк. Інших імен на Мараморощині не згадували. Швидше, навпаки, говорили про роздутість та аморфність, яка заповнила українські дипломатичні установи за кордоном.

Вже скоро потяг за кордон загуркоче...

Під час від'їзду з Мараморощини отець Василь познайомив нас з начальником залізничної станції Марамуреш-Сігет Михайлом Грінном. Ми й не здивувалися, коли довідалися, що він є українцем. Пан Михайло повідомив нам приємну річ: складні українсько-румунські перипетії про те, хто і за скільки має проводити нескладний ремонт залізниці, нарешті завершилися, близький до закінчення і сам ремонт, який тривав понад три роки. Оскільки наша сторона запросила доволі солідну суму (понад 300 тисяч доларів) за відновлення одного невеликого моста та невеликого розмиву, то румунські залізничники привели до порядку відрізок колії Кимпулунг-Тересва, хоча він складається тільки з української, тобто широкої, колії. Відрізок Вишівська Долина-Рахів також вже придатний до експлуатації. У кінці листопада повинні відбутися переговори двох сторін про технічні деталі відновлення руху дизель-потягів Тересва-Сигіт-Рахів. Якщо нічого не зміниться, то ще до Нового Року до Румунії нарешті поїде поїзд. Двічі на день він курсуватиме від Тересви до Сиготи, двічі на тиждень - від Сиготи до Рахова. Цієї події зараз українці Мараморощини очікують найбільше. **Х**

П о л ь щ а

Молодіжний ярмарок у Гданську

У північному порту, місті із польсько-німецькою традицією, зустрілась українська молодь Польщі.

29 листопада ц.р. провело Об'єднання українців Польщі XXVII молодіжний ярмарок у місті Гданськ. На акції зустрілось більше 500 українців з Варшави, Кракова, Вроцлаві та інших міст великої слов'янської держави.

фото: Олег Зайнуллін

У концерті взяли участь відомі українські гурти з Польщі, між якими був також „Рух“, що не раз виступав на празькій „Маланці“. „З України приїде Скрибін“ - можна було вчитати із запрошення. Він приїхав і став зіркою вечора. Хоча б для тих, хто любить його музику.

Організатори, напевно, отримали велике задоволення від маси прибулих гостей, хоча, як самі казали, у минулому мало бути ще краще. **Дар**

С е р б і я

Український бал в Сремській Митровиці

Щороку у листопаді в Сремській Митровиці організує місцеве товариство плекання української культури „Коломийка“ забавний вечір - „Український Бал“, який організується перед Різдвяним постом. На бал прибули українці з усіх осередків у Воеводині. Приїхали гості з Нового Саду, Вербасу, Інджії, Белграду, були й українці з Принявора та Баня Луки у Боснії чи з міста Славонський Брод у Хорватії.

Гостей розважав вокально-інструментальний ансамбль Культурно-просвітньої спілки українців Баня Луки імені Тараса Шевченка з репертуаром українських народних пісень та танців, організовано і традиційну лотерею та „Танець серця“.

ред

ЮМ

Шановні читачі!

В минулих трьох номерах часопису „Пороги“ ми намагались принести Вам найцікавіші та найактуальніші інформації, які готуємо на веб-сторінках для іноземців. З січня 2004 року ви будете мати можливість знайти їх у українській версії за адресою: www.ukrajinci.domavcr.cz.

Оскільки ми тільки починаємо, будемо дуже вдячні почути-прочитати Ваші думки чи пропозиції щодо згаданих веб-сторінок. Так само радо відповімо на питання, які вас цікавитимуть найбільше. Будь ласка, від січня наступного року звертайтеся до нас за електронною адресою: iom@iom.cz. На жаль, ми не надаємо соціальних послуг, але вами вибрані теми радо опрацюємо і опублікуємо.

Бажаємо щасливих і приємних свят!

**За ІОМ
Маріє Ржігова
Петра Еззеддіне-Лукшікова
Войтешка Гервертова
Ян Чернік**

Послуги з працевлаштування і матеріальне забезпечення вивільнених працівників

Під послугами з працевлаштування підрозуміваються послуги, спрямовані на пошук відповідної праці для вивільнених працівників і на пошук працівників для працедавця, що шукає нову робочу силу. До послуг з працевлаштування також входять інформаційні і дорадчі послуги, які в Чеській Республіці безкоштовно надаються державною службою зайнятості (úřad práce) іноземцям з правом постійного проживання, визнаним правом азилу, громадянам Словацької Республіки та країн Європейського союзу. Вивільнені працівники, що звертаються до служби зайнятості, можуть, за певних умов, претендувати на отримання матеріального забезпечення і безкоштовного перекваліфікаційного курсу. Служба зайнятості також пропонує більшості вивільнених працівників доступ до комерційних агентств, контактна інформація про які подається в адресарі контактів. Нижченаведений текст включає лиш основну інформацію про працевлаштування за допомогою служби зайнятості, а також інформацію про державну допомогу вивільненим працівникам.

Послуги з працевлаштування

Посередницькі, інформаційні та дорадчі послуги служби зайнятості ЧР належать до заходів цільового призначення в рамках політики працевлаштування, витрати на які покриваються за рахунок отриманих внесків до державного фонду зайнятості, які є частиною сплачуваного страхового і соціального забезпечення (розмір внеску до державного фонду праці визначається законом і становить відсоток від неоподаткованої заробітної плати працівника - розміром 0,4%, а з доходу приватного підприємця - розміром 3,6%).

Послуги з працевлаштування надаються **службою зайнятості ЧР** (див. відповідну статтю) безкоштовно і на всій території ЧР (це стосується лише осіб з правом постійного проживання, визнаним правом азилу, громадян Словацької Республіки та країн Європейського союзу), а також в певних випадках - службами зайнятості власних країн вивільнених працівників. Послуги з працевлаштування також можуть надаватися (безкоштовно або за винагороду) інші фізичні та юридичні особи, які мають дозвіл на таку діяльність (див. адресар контактів).

Особи з правом постійного проживання в ЧР та особи з визнаним правом азилу (якщо вони відпрацювали період 12-ти місяців протягом останніх трьох років до часу подання заяви про пошук працевлаштування) можуть скористатися послугами з працевлаштування в службі зайнятості того району, в якому постійно проживають (у випадку азилантів - постійно перебувають); інформацію ж про можливості працевлаштування та про вільні робочі місця, а та-

кож дорадчі послуги з питань працевлаштування вивільнені працівники можуть отримати у будь-якій службі зайнятості. З цією ціллю служби зайнятості ведуть реєстр вільних робочих місць (ці реєстри можна знайти на інтернет-сторінках окремих служб зайнятості).

Прохачі азилу можуть вступити у трудові відносини після 12-тимісячного перебування на території ЧР. Послугами служби зайнятості вони можуть скористатися (як і інші особи) після виконання 12 місяців праці (протягом останніх трьох років) у працедавця, зареєстрованого на території ЧР,

Особи з візою на перебування понад 90 днів (з метою праці або підприємницької діяльності) де-факто не можуть реєструватися в службі зайнятості, навіть якщо вони були працевлаштовані (або займалися підприємницькою діяльністю) на території ЧР принаймні 12 місяців, оскільки згідно з приписом закону no. 326/1999 Зв. вони повинні після закінчення трудових відносин виїхати з території ЧР, так як ціль їхнього приїзду, а з нею і віза на перебування понад 90 днів втраять чинність. Якщо такі особи мають дійсну візу на перебування понад 90 днів, але до цієї візи їм ще не було видано дозвіл на працю (який прив'язується лиш до конкретного працедавця і місця виконання праці), то вони можуть шукати працю **через інтернет** або звертатися до одного з посередницьких агентств (див. адресар контактів).

Вивільнений працівник, який шукає працю, повинен проявити у відношенні служби зайнятості на її вимогу необхідну співпрацю при пошуку працевлаштування (це означає, що він з'явиться на зустріч в службі зайнятості в домовлений час). Вивільнений працівник повинен заповнити в службі зайнятості необхідні анкети і додати відповідні документи (наприклад, громадянське посвідчення або посвідчення азиланта тощо), після чого його буде внесено до реєстру осіб, що шукають працю, працівником служби, і тоді служба зайнятості надаватиме допомогу у працевлаштуванні, при чому вивільнений працівник мав би намагатися також шукати працю самостійно.

Зміни обставин, важливі для ведення реєстру осіб, що шукають працю (наприклад, якщо така особа знайде працю власними силами), вивільнений працівник повинен повідомити службі зайнятості протягом семи календарних днів.

Вивільненого працівника може бути вилучено з реєстру, якщо він без поважних причин відмовиться від підходящої праці, яку йому запропоновано службою зайнятості і яка відповідає його кваліфікації та досвідові праці. В такому випадку вивільненого працівника буде повторно внесено до реєстру осіб, що шукають працю, лише після трьохмісячного терміну. Вивільненого працівника, буде також вилучено з реєстру, якщо він знайде працю самостійно, з допомогою посередника або служби зайнятості.

Матеріальне забезпечення вивільнених працівників

Правомочним **вивільненим працівникам** (тобто особам з правом постійного проживан-

Дані сторінки друкуються із фінансовою підтримкою Міністерства праці та соціальних справ ЧР

ня та з визнаним правом азилу, які виконали щонайменше 12 місяців праці протягом останніх трьох років на території ЧР), зареєстрованим в службі зайнятості ЧР, і яким до семи календарних днів від подання заяви не знайдено підходящої праці або не забезпечено можливості перекваліфікації (див. нижче) на новий більш підходящий для неї тип праці, надається **матеріальне забезпечення** (відоме також як допомога з безробіття).

Матеріальне забезпечення надається вивільненому працівникові, який виконав **умову** відпрацювання **повного терміну щонайменше 12 місяців протягом останніх трьох років** до часу подання заяви на працевлаштування.

До терміну працевлаштування в цілях, зазначених в попередньому абзаці, включається термін:

1. навчання на території ЧР,
2. підготовка (на території ЧР) громадянина зі зміненим станом працездатності
3. виконання основної (або запасної) військової служби у війську Чеської Республіки,
4. виконання цивільної служби на території ЧР,
5. особисте піклування про дитину віком до трьох років або про дитину віком до 18 років з довгочасним тяжким станом здоров'я, який вимагає особливого догляду,
6. особисте піклування про близьку тяжко або повністю немічну особу або про частково немічну близьку особу, старшу за 80 років,
7. отримання повної інвалідної пенсії (з чеського інвалідного страхування),
8. виконання довготривалої служби (поза територією ЧР, але стосується тільки осіб з правом постійного проживання на території ЧР) в обсягу, що перевищує в середньому 20 годин за календарний тиждень, і на підставі договору добровольця з організацією, що направляє і яка отримала акредитацію в МЗС ЧР.

Матеріальне забезпечення не надається, якщо вивільнений працівник:

1. відповідає умовам на отримання пенсії за віком або інвалідної пенсії (з чеського страхування),
2. є забезпечений грошовими виплатами медичного страхування, які нараховуються відповідно до колись отримуваної заробітної плати (заробітку),
3. приступив до виконання основної (або запасної) військової служби, цивільної служби, є затриманим або виконує покарання у вигляді позбавлення свободи в ЧР,
4. без поважних особистих або родинних причин відмовляється приступити до підходящої праці або до перекваліфікації на нову підходящу працю або ж довгий час не виконує належні обов'язки протягом перекваліфікації,
5. умисно чинить перепони у співпраці зі службою зайнятості у процесі пошуку працевлаштування,
6. протягом останніх шести місяців повторно припинив трудові відносини з власної ініціативи і без поважних причин або трудові відносини були протягом цього терміну припинено з ним через незадовільні результати праці або через порушення обов'язків, пов'язаних з даним працевлаштуванням.

УВАГА!

Виплати матеріальної допомоги не здійснюються до закордону!

Термін надання матеріального забезпечення вивільненим працівникам

Матеріальне забезпечення надається вивільненим працівникам щонайдовше протягом шести місяців (у випадку, якщо працівник виконує курс перекваліфікації, матеріальне забезпечення надається аж закінчення перекваліфікації). Матеріальне забезпечення надається вивільненим працівникам і в період непрацездатності, коли ті не мають права на лікарняний або на його виплату, але найдовше протягом періоду, на який би мав видаватися лікарняний.

Розмір матеріального забезпечення вивільнених працівників

Розмір матеріального забезпечення встановлюється на підставі середнього місячного чистого заробітку, якого вивільнений працівник досягнув за свого останнього працевлаштування, і становить 50% цього заробітку протягом перших трьох місяців і 40% протягом решти терміну. Для працівників, котрі виконують курс перекваліфікації, розмір матеріального забезпечення, що надається протягом перекваліфікації, становить 60% середнього місячного чистого заробітку, якого такий працівник досягнув за свого останнього працевлаштування.

Вивільнений працівник, який попередньо перед внесенням до реєстру осіб, що шукають працю, займався діяльністю, зазначеною в §13, і котрий без власної провини не може засвідчити свій середній місячний чистий заробіток, отримує матеріальне забезпечення у розмірі 50% протягом перших трьох місяців і 40% протягом решти періоду від прожиткового мінімуму (див. відповідну статтю „Прожитковий мінімум“), чинного для одного громадянина, старшого 26 років, на день виникнення права на матеріальне забезпечення.

Перекваліфікація

З огляду на матеріальне забезпечення, під перекваліфікацією вивільненого працівника розуміється така зміна наявної кваліфікації цього працівника, забезпечена отриманням нових знань і навиків шляхом теоретичної і практичної підготовки, яка уможливила виконання ним підходящої праці. Перекваліфікація також надається вивільненим працівникам, які до того часу жодної кваліфікації не отримали.

Перекваліфікація відбувається на підставі письмового договору між вивільненим працівником і службою зайнятості, яка запропонувало йому перекваліфікацію. В договорі наводиться в першу чергу обсяг перекваліфікації, спосіб і термін її забезпечення, а також умови матеріального забезпечення на період перекваліфікації (§10, абзац (2) закону no. 1/1991 Зв.).

Інформація і перелік курсів перекваліфікації подаються на інтернет-сторінках служби зайнятості ЧР (див. відповідну статтю). Докладнішу інформацію Вам надасть будь-яка служба зайнятості в ЧР.

Новий порядок оформлення дозволу на шлюб

За інформаціями Консульського відділення Посольства України в ЧР з 1 жовтня цього року введено новий порядок оформлення дозволу на шлюб для громадян України, які тимчасово перебувають на території ЧР.

Зокрема, громадяни України, які оформили в Україні довідку про сімейний стан, видану районним відділенням РАГСу за місцем постійного проживання в Україні, завірену обласним управлінням юстиції, не повинні звертатися до консульського відділу Посольства України в ЧР за отриманням додаткового дозволу.

Тепер досить мати довідку про сімейний стан, перекладену на чеську мову.

Дозвіл на шлюб консульським відділом і надалі буде видаватися громадянам України, які оформили дозвіл на постійне проживання в ЧР та перебувають на постійному консульському обліку в Посольстві України в ЧР. Для цього з собою слід мати:

1. Закордонний паспорт та його копію (перша сторінка та сторінка з відміткою про постановку на постійний консульський облік);
2. У разі розірвання шлюбу - відповідне свідоцтво чи рішення суду.
3. Консульський збір складає 1830 чеських крон.

Крім того, громадяни України, які мають дозвіл на перебування в ЧР (візу над 90 днів чи „тривалий побит“), але не оформили довідку про сімейний стан в Україні, можуть витребувати дані про свій сімейний стан через консульський відділ Посольства. Консульський збір складає 820 чеських крон.

IOM International Organization for Migration
IOM Mezinárodní organizace pro migraci

Х

Цестоманія про Україну

Текст: МАРЛЕН

Чесно кажучи, я вже думала, що рівень чеської журналістики мене не може здивувати, передусім, коли мотивом для опрацювання є українці чи Україна. Роками створюване медіями викривлене уявлення про нашу націю вже нікого не дивує. Часто автори статей не мають елементарного поняття, про що вони пишуть. Однак роки страшної неповаги і упередженості до українців вже все ж таки минули, і коли я почувала, що знімальна група відомої чеської

кання продавців шашликів, цієї суто „української“ національної страви, одеський порт і п'яних російськомовних чоловіків, що гостили і приймали знімальну групу в Києві. Між цими сюжетами, правда, проскакували намагання висвітлити жахливе історичне минуле України, закінчуючи передачу щирим побажанням, щоб українці зазнали кращого майбутнього - „адже вони цього заслуговують“. Ну, дякуємо тобі співчутлива „Цестоманіє“, тільки чому ж

Фото: Ондра Гулеш

передачі під назвою „Цестоманія“ поїхала на Україну, я дуже зраділа. От, подумала собі, накінець-то, не буде розмови виключно про заробітчани та мафію, але про красу природи та історичні пам'ятки. Адже ця програма виникла з метою подати найцікавіші інформації для чеських туристів про ту чи іншу країну та її принадності.

Мої сподівання на хоч якусь об'єктивність виявились дуже наївними. Хто не бачив „Цестоманії“ про Україну не повірить. Якби я ніколи в житті на Україні не була, то, повірте, ні за які гроші я б, після перегляду даної програми, туди й не поїхала.

Глядачеві запропонували наступні туристичні атракції України: донецькі бари переповнені мафіянами і проститутками, продаж автомобільних шин під Києвом, страшні комуністичні забудови в Луганську, закопчені фабрики, захарашені помеш-

забули шановні журналісти заїхати до Львова, Ужгорода, Івано-Франківська, чому не показали чудову природу Криму і Карпат, чому не завітали в привітні поліські села?

Важко сказати, чи це сталося за браком належної професійної підготовки до поїздки, яка вимагає скрупульозного вивчення історії та реалій даної країни. А можливо і тому, що автори програми поїхали, аби підтвердити своє, вже давно складене, упереджене уявлення про на всі боки бідну Україну.

Як має почуватися більш менш освідчена людина після отримання такого роду інформації? Як має реагувати і чи варто реагувати взагалі? Залишається сподіватись, що і чеський глядач відчужено непрофесійність і непотрібність таких передач і вимагатиме від своїх масмедій більш якісної роботи. X

Юрій Андрухович

Центрально-східні ревізії

Есе. Журнал „Revue svetovej literatury“

№ 4, Братислава, 2001

Переклад з польської на словацьку мову.

*****

Бувають дні, коли не можу дочекатись того, щоб бути вдома і почати читати добру книжку. Тим паче, якщо ще особисто знаю автора. Це просто неповторні хвилини насолоди, які майже нічого не коштують,

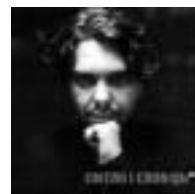

проте для мене вони найцінніші. Хочеться мені сказати, що це така моя мала прихована пристрасть, напевно виплекана ще колись в дитинстві, коли надворі лютувала осіння злива і по телебаченні не було що дивитись. З Юрковими книжками так буває завжди. Поки не прочитаю, нікуди не йду. Навіть тоді,

„Плач Єремії“ та Тарас Чубай

Світло і Сповідь

В листопаді шанувальники творчості групи „Плач Єремії“ та Тараса Чубая особисто, нарешті, дочекалися виходу нового альбому. „Світло і Сповідь“ - саме так називається новий диск, який Тарас Чубай разом з ансамблем „Віртуози Львова“ створив протягом останнього року. Сам Тарас, здається, колись казав, що хотів би випустити альбом, який би повністю складався з поем його батька. І ось нарешті, його мрія, здійснилась. Записано і видано перший том альбому „Світло і Сповідь“. Якщо прослідкувати всі альбоми Тараса, то важко не помітити, що його музика стає дедалі якіснішою, гармонічнішою ... „кольоровішою“. І, мабуть, тому хочеться слухати, слухати, знов і знов ... і залишати в собі, ці чарівні, магичні, надзвичайні пісні ...

коли розходиться про невеличке есе, в якому автор задумується над Центральною Європою. Центральною Європа для Андруховича - це простір між Росією та Німеччиною.

„Існування між росіянами та німцями є історичним приреченням Центральної Європи. Центрально-європейський страх історично балансує між двома загрозами: ідуть німці, ідуть росіяни.

Центрально-європейська смерть - це смерть у в'язницях та лагерьх, і навіть більше - масова смерть, massenmord, зачистка; центрально-європейський туризм - це втеча. Але звідки й куди? Від росіян до німців? Або від німців до росіян? Добре, що ще існує Америка!”

Так, наша Європа завжди намагалася вижити, на інше не залишалось сили, тоді коли західна Європа задумувалася над тим, як жити. На Заході собі просто могли дозволити на цей, на перший погляд непомітний, люкс: атрибут життя. Приблизно до такого висновку ми дійшли разом з другом із університету, коли ми ще студювали й розмовляли по вечорах біля дешевого вина.

Андрухович тут згадує своїх найближчих, описує їхню подорож Європою, й навіть Америкою, пояснює на звичайних історіях життя їхніх мрій та бажання, які цілком зрозуміло закінчуються смертю.

На початку появляється смерть трагічна, „єго зарезало трамваєм”, коли автор пише про прадіда, який шукав щастя в Америці, а знайшов його під колесами трамвая. Або, коли його дід вирішив обороняти Україну від червоних. Прямуючи поїздом до Львова у 1944-ому році, „чорта старого мені щось зробиють”, він попав під кулеметну чергу радянського літака. Але на кінці ми зустрічаємо смерть природню, „так, помер, в ночі”, хоча для самого автора найбільш трагічну, смерть його батька.

Може якраз і в цьому є надія для „нашої” Європи, що трагічну смерть на сьогодні замінила смерть природня...

Андрухович хоче, чи просто мріє або бажає, так само, як колись його предки, щоб після батька на цьому світі щось залишилось. Він не має на думці гени, але щось більш безпосереднє: інтонацію, забарвлення голосу або звичайний жест руки. Чи навіть той погляд, яким він сам

дивиться на ліс, міг би бути водночас поглядом його батька.

Якось невловима ностальгія й меланхолія. Зразу поруч, хоча й не знаємо точно де, але весь час біля нас. Це неповториме, дивовижне почуття... яке можна отримати, коли будете гуляти старими вулицями Центральної Європи... або, коли будете пити з другом вино, на цей раз італійське та дороге, й згадувати про студентські роки життя... або... або, коли уважно будете читати „Центрально-східні ревізії” Юрія Андруховича.

Володимир Цибулько

Книга застережень 999

Поезії. Видавництво „Фоліо”,
Харків, 2003

*****

Гості.

(Уривок)

*Найлегше кинутися в озеро розпуст
найлегше пити щоб з бід не вити
але вони сидять столи накріті
келіхи повні гості ж бо шановні
вони чекають наших самогубств.*

Одного дня у 1993-ому році, після місяця проживання в українській столиці, я захотів таємно написати на стіні будинку: „Київ - місто молодих самогубців”. Я цього ніколи не зробив, тому що лінувався. Ні, я не боявся, просто лінь було шукати фарбу і пензель, заховувати їх перед черговими в гуртожитку, і нарешті, чекати довго до ночі, щоб ніхто не побачив вчинок мого юнацького протесту.

Я не боявся нікого. Тоді ж половина народу крала від ранку до вечора і плювала на всіх та на все, а друга приголомшено дивилась навколо себе й мовчки все більше і більше біднішала. Київ у 93-ому році був абсолютний дурдом, де з одного боку їздили жажливо переповнені тролейбуси, а з другого боку довгі лімузини із темними фоліями наклеєними на шибах, заховуючи так

від бідного народу люксовий салон розпусти. Мені хотілося блювати... тепер вже не пригадую, чи від спітнілих людей у тролейбусі, чи від виродків, які „каталися” в лімузинах.

Щоб не блювати, ми з однокурсником із Чехії випивали ввечері по плящі болгарського коньяку, який за назвою обіцяв щось кращого, щось, що мало б нагадувати радісне та безтурботне існування. Називався цей коньяк „Солнчев бряг”. Тоді надворі гуляв холодний лютий.

Коли надійшов квітень, я почав зустрічатись із Наталкою, студенткою філфаку, яка вивчала українську та французьку мови. В травні ми гуляли у ботанічному саду, старому й новому. Мені було дуже добре. Я кайфував... я закохався... я полюбив Київ... і забув про лютий. І про стіну також.

Пройшло десять років і я прочитав вірш „Гості” зі збірки Володимира Цибулька. Я зразу згадав про стіну... про напис... про самогубців...

І тут несподівано появилось застереження. Застереження для мене самого: так не мало бути.

Я мав спочатку згадати про Наталку та ботанічний сад. Тоді був травень 93-ого року. Один із найкращих місяців у моєму житті.

На мою думку „Книга застережень” - українська книга поезії року 2003.

Підготував Тарас Мурашко

Ніна Матвієнко

Золотий камінь посіємо

Універсальність Ніни Матвієнко вже не раз доведено, так само, як і те, що володіє вона унікальним голосом, що має рідкісний дар проникнення в саме серце народної пісні. „Золотий камінь посіємо”, таку назву отримав новий диск, який, властиво, не можна сприймати як збірку творів, але, радше, переписану в музичну форму історію світу. Так, наприклад, тут оспівано створення прадавньої Русі чи козацької держави, княжої доби чи створення світу та наступаючої весни. В цю історію увійшли не тільки старовинні народні пісні та колядки, хоча вони і складають переважну більшість наповнення цього твору, але, наприклад, і пісні на слова Л.Українки чи Г.Сковороди.

Океан Ельзи

твій формат

У вересні ц.р., на студії музичного каналу М1, було записано „живий” концерт групи „Океан Ельзи”. Власне з цього запису і вийшов новий альбом, який має назву „твій формат”. Представляє він зовсім нових Океанів. Цей запис дуже важко порівнювати з минулими альбомами групи, хоча майже весь він складається з пісень, які вже були озвучені на минулих дисках. Змінилось все ... крім, хіба що, голосу соліста групи, С. Вакарчука. Чомусь з'являється враження, що ОЕ готується виступити на сцену з чимось новим ... що в наступному альбомі ми почуємо взагалі інший звук ... що хлопці просто готуються прийти і принести всім свою музику у красивій і яскравій обгортці ... тобто готують нам несподіванку.

казки

Казківник

А для наймолодших слухачів, нещодавно вийшов диск, який називається „Казківник” і містить в собі п'ять українських народних казок, серед яких є, наприклад, такі як „Івасик-Телесик” чи „Лисичка-сестричка й вовк-панібрат”. І хоча дітям слухати ці казки буде звичайно цікавіше, ніж дорослим, але, гадаю, що кожний з радістю послухає цей диск і згадає, як йому мати чи батько розповідали ці самі казки перед сном. Тож не відкладайте ні на мить, беріть дітей, сідайте з ними разом в кімнаті, і згадайте своє дитинство та насолоджуйтесь добрими та веселими українськими казками.

Підготував
Дмитро Карпенко

„Альтернативний Антонич“ спричинив скандал

Підготував Рене КОЧІК

Про Орфея, ритуал, смерть, любов, Україну, Центральну Європу, гори - про все це пише в своєму новому романі „Дванадцять обручів“ (Критика 2003) Юрій Андрухович. Герой роману - огне з чергових втілень античного героя Орфея, невдаха-фотограф з Відня, що приїхав у невідому, далеку від Батьківщини країну. Насправді одним із головних героїв роману є гори, а гірська мандрівка стала важливим поштовхом до його написання (детальніше про це можна прочитати в есе Андруховича, написаного ним для часопису „Критика“ 9/2003).

Новий роман, за словами автора, - це намагання замислитися над тим, що відбувалося в його житті протягом кількох останніх років, болісна спроба буття власних інтимних мостів між світом живих і померлих, переживання смертей близьких людей, пережитих за останні сім років. Значний шматок з тексту присвячений Б.-І. Антоничу, творчість якого розглядав Андрухович у своїй кандидатській дисертації. Однак, на вігніну від дисертації, у романі витворюється „фіктивна біографія“ Антонича, за словами Андруховича, він спробував собі уявити його „Джимом Моррісоном тридцятих років“.

Антиукраїнських авторів не приймаємо

„Українська книгарня“, що її за результатами рейтингових опитувань Львівського форуму видавців визнали найкращою, відмовилася продати роман „Дванадцять обручів“. Скандал розпочався, коли у цій книгарні мала відбутися презентація із підписуванням книжок Юрія Андруховича і Юрія Винничука. Дирекція „Української книгарні“, спершу дозволивши презентацію, згодом відмовилась її проводити з огляду на те, що, за словами самого письменника, „антиукраїнських авторів не приймає“, а в новому романі Андрухович „паплюжить образ Антонича“. Презентацію перенесли в сусідню „Книгарню НТШ“, а „Українська книгарня“ взагалі вилучила „Дванадцять обручів“ зі свого асортименту.

В інтерв'ю кореспонденту газети „Високий замок“ директор „Української книгарні“ Ольга Огризко заявила: „Дванадцять обручів“ не буде у нашому асортименті. Не кожна україномовна книжка є українською за змістом, а ми маємо чітку національну позицію. ... Ми визнаємо, що він є інтелектуальним письменником, але цієї книги не сприймаємо. Щодо її оцінки, я абсолютно погоджуюся з письменницею Іриною Калинець“. На думку пані Калинець, інтерпретація Андруховичем образу Антонича є „відверто хамськими“ вигадами про відомого українського літератора Богдана-Ігоря Антонича „та осіб з його оточення, які не заслужили собі нічого шаржування на догоду амбіціям досі шанованого літератора“.

Натомість Юрій Андрухович в інтерв'ю „Львівській газеті“ сказав, що „Я розраховував на іронічне, гумористичне трактування цього шматка роману, пов'язаного з Антоничем. ... Я просто прагнув белетризувати цю постать, вимислити якогось альтернативного Антонича“. Прагнення переосмислити образ поета Андрухович пояснює тим, що „Антонич для мене - перша любов до поезії, довгий час був моїм улюбленим поетом, я хотів уявити його собі трошки ближчим, цікавішим для мене з теперішньої точки зору біографії“, і що „автор таких текстів, які місяцями видаються мені просто сакральними, уявлявся як якийсь bad boy, навіть децю демонічний, екстремальний у своїх вчинках, сміливий“.

Щодо майбутніх творів - невдовзі буде готова збірка „Пісні для Мертвого півня“. У ній вже є 29 віршів, але автор все ще чекає на останнього, тридцятого вірша, бо вірші, як і романи, він може писати тільки внаслідок пережитого. Можливо, збірка вийде в світ на початку наступного року. Любі читачі, далі пропонуємо до вашої уваги уривок з роману Юрія Андруховича „Дванадцять обручів“ а саме частину 6, яку автор приділив Б.І. Антоничу. ✕

Чутки про наближення до Львова Богдана Ігоря Антонича вперше заволодівають увагою місцевого середовища, здається, ще 1928 року - тобто фактично за рік перед тим, як поет справді поселяється в цьому урочищі скам'янілих левів. У такій грі на випередження немає нічого надзвичайного - Антонича у Львові передчували, містові на той час несамовито бракувало схожій постаті, а тим часом з Перемишля, Сянока і Дрогобича вже систематично надходили тривожно-приголомшливі звістки про щоразу нові ескапади цього enfante terrible галицької альтернативної сцени. У відомому листі Бруно Шульца до Антуанети Шпандавер, датованому березнем власне 28-ого, знаходимо, наприклад, цілком виразний пассаж про те, що „Дрогобич уже здригнувся неодноразово від його (Антонича) диких витівок. По всіх найвартніших уваги салонах пліткують лише про нього і про його недавній перформенс з відрубаною свинячою головою та настроєною на палю Малгоською. (...) Попри всі дивацтва, він залишається явищем доволі чистим у ліричному самовислові. І, як на свої неповні двадцять, подає надії цілими обертками трохи продряглих на цій щоденній провінційній сльоті екзотичних квітів. (...) Не далі як учора ми з ним влаштували децю мізерну забаву в „Червоній лампі“, рішуче проігнорувавши містечкові уявлення про порядність і - що головне - різко несхвальне бурчання моєї ригористки Адельки. Не хочу вдаватися в подробиці - Ви, ласкава пані, й самі невдовзі про все дізнаєтеся зі скандальної хроніки. Вистачить хіба лише натякнути, що балетне трико цього разу сиділо на мені як влите, а брязкіт кайданів і свист канчука не міг не спричинити цілком акмеїстичного виверження. І от прошу - сьогодні ціле містечко збульверсоване, в цей так званий establishment просто-таки обсирається від лютого безсилля.“

Ця згадка, єдина з відомих на сьогодні в листуванні дрогобицького манекенника згадок про Антонича, ж цілком промовистою щодо ролі, котру бездомний юнак свідомо обрав для себе в непростій ситуації моралістичного театру, повсякдень виконуваного так званого галицького перредовою громадськістю. Його роль, що спершу була ролюю поганого хлопця і такого собі симпатичного шибайголови (NB - багатьма потаємно любленого!) з роками (хоч які там роки! - Антоничеві життя виглядає настільки блискавичним, а еволюція - настільки стрімкою, що мова мусить біти не про роки - про місяці, коли не про тижні!), так от, з місяцями ця роль набувала дедалі серйознішого і навіть трагічнішого виміру, аби врешті явити найуважнішим із нас катастрофу особис-

тості, цілком і повністю приналежної до світового співтовариства проклятих поетів. Слідів Антоничевої присутності варто шукати саме там, серед них, в їхньому нелегальному нічному клубі, де Бодлер окуряється опіумом, Георге галюцинує прекрасними юнаками, Рембо виблювує власну передчасність, Тракль вдихає з бинта запаморочливо-терпкий ефір, а Джим Моррісон захланно і необачно впускає в середину себе свою індіанську смерть. Саме там де йдеться про радикальне розширення свідомості аж до її цілковитої втрати, саме серед них пропащих бісексуальних, має бути стале місце Антонича, десь між заляпаним горючими алкогольними сумішами шинквасом й обдертим подумом безжально-безносої

захистити свої звичаєві вартості, згідно з якими великий поет просто не може не бути першим студентом, інакше звідки узялась його поетична велич? Так, саме цим лицемірно філістерським уявленням про те, яким повинен бути поет, виразник і володар дум народних, ми завдячуємо поширеними згодом легендами про боязкого й недорікуватого дівича, про домашні пантофлі, халати, схильну до мігрень і тому вічно перев'язану рушником лисувагу голову, про опецькуватість і вайдуватість, а головне - про замалим не тваринний страх перед усім на світі: псами, дівчатами, автами, бацилами, протягами і передусім - деспотичною тетою, в будинку якої на Городоцькій, 50 він нібито змушений був мешкати.

її тяжка спадкова хвороба, подавав їй каву і вершки до ліжка. За притаманною більшості таємних коханців конспіративною звичкою він і справді грайливо називав цю істоту-вамп тетою - так само й вона кликала його котярою - і зовсім не тому, що її було відоме справжнє прізвище його батька! Однак лише Ярослав Курдидик, один із братів-волоцюг і найближчих поетових друзів, наважився у своїх досі так і не опублікованих спогадах туманно зачитувати, як підпилий Антонич, десь уже за рік перед смертю, говорючи про тету, прохоплюється рідкісним зізнанням: „Не існує такої речі, котрої ми з нею не вичворяли б“. А потім додає: „Із всіх явищ найдивніше явище - існування“.

Саме його, Курдидиковим, спогадам про Антонича нині, здається, можемо вірити передусім, хай і не беззастережно, бо й вони не позбавлені окремих натяжок і фальсифікацій. Але що найважливіше - там є життя, опис б'ючких п'яцьких дискусій і нічних збіговиськ у пролетарсько-бандитських кублах, там ж невимовно соковита сцена імпровізованого читання Антоничем „Ротацій“ 11 червня 1936-ого року (перша у Львові джазова кав'ярня „За муром“, соло на кларнеті Альфонса „Мурина“ Кайфмана), а також невимовно щемкий епізод, коли повиснувши на

Дванадцять обручів

Юрій Андрухович

уринок

стриптизерки. „Прийми, прийми в свій дім мандрівця вічного й бурлаку, // прийми, прийми поета бунту, розкоші й розпуку“, - звертається Антонич до Господаря Закладу і, намалювавши на вході свій особистий таємничий знак, назавжди переступає поріг.

До Львова він, таким чином, потрапляє не 28-ого, як про це подейкували у навколо богемних колах а 29-ого, себто роком пізніше. Існує велика тека достатньо суперечливих спогадів про те, хто, коли і за яких обставин уперше побачив і - яке зухвальство! - привітав його. Не варто вірити жодному з них, а надто тим, які походять з університетських кулуарів й аудиторій. Усі ці спроби (що прикметно - датовані пізнішими десятиліттями) зобразити Антонича таки собі першим студентом, котрий завжди і на все мав готову помірковану відповідь і не пропустив жодної лекції з порівняльного мовознавства, є ніщо інше ніж, як найвне і спазматичне намагання того ж таки галицького театру

Ця версія виглядає особливо показово щодо безцеремонності всіх пост-антоничівських фальсифікацій. Адже в дійсності ніякої тети там і близько не бовваніло. Особа, в котрій поет таки мешкав на Городоцькій, була його кількالكітньою (1929-1933) коханкою, нестримною в тілесних розвагах і кондитерських вигадках вдовою цісарського поштового урядника, королевою новорічних балів і добродійних лотерей зламу століть, що її зелений пристрасний лемко зумів прикрасити останні спалахи бабиного літа своїм невисипущим нічним служінням. Про її більше ніч тілесну прив'язаність до молодого квартиранта яскраво свідчить хоча б той факт, що Антонича було залишено мешкати в неї навіть після поступового завершення їхніх сексуальних стосунків. Попри спільне замишування абсентом і міцними довгими самокрутками, вони зберігали ще багато інших платонічних взаємностей. Часом він грав для неї на скрипці, часом, коли нагадувала про себе

підніжці першого світанкового трамваю, смертельно втомлений цілодобовою вахаланіє поет, розкланюючись і блазнюючи, прощається з ватагою знайомих актрис та сажотрусів не цілком для них зрозумілими, але вповні пророчими словами „Від'їду вже. Тут був я тільки принагідним гостем“. Трамвай рушає, а значення тих його слів усі вони зрозуміють лише за кілька тижнів, коли покладатимуть легке поетове тіло в землю Яновського цвинтаря. Хоч не тільки це знайдемо у спогадах одного з братів Курдидиків: є там і напруга інтелектуального метання, і гори опрацьованих словників, і вічна боротьба з нормативним наголосом, і тихе полювання за найрідкіснішими езотеричними рукописами у закамарках Оссолінеуму.

І що не менш важливо - там ж Львів. Той, яким він був у тридцяті, місто, якого фактично вже не існує. А якщо все-таки існує, то десь у неосяжності, відокремлене від міста сьогоденішнього нездоланною прірвою, ім'я котрої сон. ✕

РІЗДВЯНИЙ ПРИВІТ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ 2003-2004

**„І породила Вона свого Первенця Сина і Його сповила, і до
ясел поклала Його“.**

Єв. С. Луки, 2,7.

Народження на землі Ісуса Христа, Сина Божого - це Великий День для всього світу, бо Він відродив життя людське, дав люду сили і можливості для розвитку, для самовизначення, для завершення. Цей день є великим і в житті нашого українського народу також тому, бо Христос закликав всі народи і наш народ до визволення, до самосвідомості, до утворення своєї незалежної держави зі своєю рідною Церквою. Після довгих років темної духовної і фізичної неволі, український народ вийшов на світло - світло волі і незалежності, і вже тринадцятий раз восхваляє Новонароджене Дитя вільною душею, вільними молитвами, вільними колядками і вільними українськими традиціями.

Кожного року, коли ми відзначаємо Різдво Христове та зустрічаємо Новий Рік, ми робимо підсумки і в наших серцях з'являється нова надія та новий запал до праці для покращання нашої долі та долі нашої сім'ї та друзів. Для України новий 2004 рік також приносить великі надії - бо в останніх роках Україна відчула економічний зріст, а в цьому році відбудуться ще одні вибори і це народжує великі сподівання на краще життя для наших братів і сестер в Україні. Нехай той Предвічний Бог, який народився, дасть натхнення Святого Духа українському народові, щоб охопити важливість цього моменту і приступити до подальшого закріплення державності та влаштування власного добробуту тяжкою працею та розумними починами, задовольняючи потреби кожного українця і українки, виповнюючи великий потенціал українського народу, його величну історію і зробить все, щоб Україна посіла гідне місце у світовому співтоваристві.

В цей святковий і духовно насичений Різдвяний час Рада Директорів Світового Конгресу Українців вітає всіх українців по всіх закутках світу, вітає первоієрархів та ієрархів всіх наших Церков і віросповідань, вітає Президента, Голову і всіх народних депутатів Верховної Ради України, Прем'єр-міністра і всіх членів Кабінету Міністрів, Збройні Сили України, всі складові організації Світового Конгресу Українців, Українську Всесвітню Координаційну Раду і всіх тих, хто працює для добра України!

В цей день народження Христа всі українці на Україні і ті, хто розкидані по світу, об'єднаймося з однією головною метою, щоб спільними зусиллями, з допомогою Новонародженого Ісуса, працювати для встановлення української держави, захищати її від тих, хто зазіхає на її незалежність і допомагати всім нашим братам і сестрам - українцям!

Христос Народився - Славимо Його!

Аскольд Лозинський
Президент

Віктор Педенко
Генеральний Секретар

